

JOSIPA ALVIŽ
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
jpetrini@ffzg.hr

Primljeno: 16. 10. 2012.

Prihvaćeno: 12. 02. 2013.

**VIRI ILLUSTRATI ORDINIS FRATRUM
MINORUM CAPUCCINORUM
NA SLIKAMA U KAPUCINSKOME SAMOSTANU I CRKVI
PRESVETOGA TROJSTVA U VARAŽDINU***

U kapucinskome samostanu i Crkvi Presvetoga Trojstva u Varaždinu sačuvana je najveća zbirka portreta kapucinskih svetaca i blaženika u Hrvatskoj nastalih između sredine XVIII. i prve polovice XIX. stoljeća. Iako brojem i ikonografskim osobitostima doprinose boljem poznavanju i istraživanju kapucinske ikonografije i hagiografije, kao i slikarske baštine Varaždina, ovi su portreti u dosadašnjoj literaturi tek spomenuti bez pokušaja cjelovite analize. Njihova detaljnija likovna i ikonografska analiza, uz pronalaženje mogućih likovnih predložaka i istraživanja podrijetla narudžbe, glavni je istraživački cilj ovoga rada.

Ikonografija i hagiografija kapucinskih svetaca, blaženika, časnih i sluga Božjih – kako kapucinski Parnas naziva nedavno objavljeni hagiografski zbornik (2011.)¹

* Najsrdačnije se zahvaljujem fra Juri Šarčeviću, generalnome definatoru kapucinskoga reda, fra Anti Logari, provincijalu Hrvatske kapucinske provincije sv. Leopolda Bogdana Mandića i fra Mirku Kemivešu, gvardijanu kapucinskoga samostana u Varaždinu, na velikoj pomoći tijekom izrade ovoga rada. Na srdačnosti, gostoprimstvu i pomoći zahvaljujem se kapucinima u Kolegiju sv. Lovro Brindiški u Rimu, osobito fra Luigi Martignaniju, voditelju Središnje knjižnice, fra Servusu Giebenu iz Museo Francescano te fra Boni Marcelu Rodriguesu, vicerektoru kolegija. Fra Štefanu Kožuhu, provincijalu i fra Primožu Kovaču, vikaru Slovenske kapucinske provincije, kao i gvardijanima kapucinskih samostana u Celju, Krškome, Škofjoj Loki i Vipavskom Križu zahvaljujem na pomoći prilikom terenskoga rada u Sloveniji.

¹ AA. VV., *Stopama svetaca. Kapucinski sveci, blaženici, časni i sluge Božje*. Priredio Costanzo Cargnoni, preveo Nikola Stanislav Novak. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića, 2011. Prvo talijansko izdanje pod nazivom *Sulle orme dei santi*:

– manje je poznata široj, ali i stručnoj domaćoj javnosti. Jedan od razloga jest činjenica da su njihovo čašćenje i likovni prikazi u Hrvatskoj prvenstveno bili vezani za kapucinske crkve i samostane čija arhitektura i sačuvana likovna baština dugo nije budila pretjerano zanimanje istraživača. Ilustrativan primjer takvoga odnosa nalazimo u knjizi Gjuro Szaba (Novska, 3. II. 1875. – Zagreb, 2. V. 1943.) *Kroz Hrvatsko zagorje* (1940.).² Opisujući spomeničku baštinu Varaždina, unutar koje kvalitetom osobito ističe »najljepšu crkvu varaždinsku«, isusovačku (danas katedralnu) Crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije,³ Szabo zaključuje: »Sve ostalo daleko zaostaje za do sada spomenutim«, odmah nastavlja jući: »Crkva je kapucina [...] neugledna građevina, kako to pravila reda traže.«⁴ Ipak, i ovakva percepcija ranih istraživača, razumljiva u onodobnom kontekstu, značila je postupno osvještavanje vrijednosti kapucinske arhitektonske i likovne baštine te njezino uvođenje u literaturu, osobito kroz radove Željka Jirouške (1941.), Juraja Lahnera (1942.), Brune Bauera (1944.), Anđele Horvat (1956.; 1982.), Lelje Dobronić (1967.; 1992.), Ive Lentića (1969.a; 1969.b) i Ivy Lentić-Kugli (1971.; 1973. – 1975.a; 1973. – 1975.b; 1977.; 1988.; 2001.).⁵ Velik doprinos cjelovi-

il Santorale Cappuccino: santi, beati, venerabili, servi di Dio (ur. Costanzo Cargnoni, Servus Gieben) objavljeno je 2000. godine u izdanju Istituto Storico dei Cappuccini u Rimu.

² Gjuro Szabo, *Kroz Hrvatsko zagorje*. Zagreb: Izdanje knjižare Vasić (Vasić i Horvat), 1940.

³ Usp. Gjuro Szabo, *nav. dj.*, str. 145.

⁴ Szabo u nastavku teksta daje kratak povijesni osvrt na dolazak kapucina u Varaždin i izgradnju njihove samostanske crkve. Od likovnih djela kao »bolju sliku 19. stolj. [sic]« izdvaja sliku na glavnome oltaru crkve, izrađenu »prema onoj velikoj pavlinskoj iza glavnoga oltara u koru [...]«. Usp. Isto, str. 145. Iste slike opisuju desetljeće ranije u rukopisu *Spomenici grada Varaždina* (1929.). Usp. Gjuro Szabo, *Spomenici grada Varaždina*, [1929.], rukopis u Gradskome muzeju u Varaždinu. O ovim će slikama riječi biti kasnije u radu.

⁵ Usp. Željko Jiroušek, *Kapucinski samostan s crkvom sv. Marije na Griču u povodu rušenja historijskih zgrada na Strossmayerovu šetalištu i u Vranicanijevoj ulici*, u: *Hrvatski glas*, br. 109, 8.VI. 1941., str. 14-15; Isti, *Kapucinski samostan s crkvom sv. Marije na Griču u povodu rušenja historijskih zgrada na Strossmayerovu šetalištu i u Vranicanijevoj ulici (svršetak)*, u: *Hrvatski glas*, br. 110, 9. VI. 1941., str. 5-6; Juraj Lahner, *Postanak samostana i crkve nekadašnjih zagrebačkih gričkih kapucina* u: *Nova Hrvatska* br. 290., 10. XII. 1942., str. 7. Bruno Bauer, *Sv. Marija i Kapucinski trg. Građevne zagometke starog Zagreba*, u: *Spremnost*, br. 142, Zagreb, 5. XI. 1944., str. 7; Anđela Horvat, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju*. Čakovec: Matica hrvatska, Ogranak, 2010. [1956.], str. 60; Ista, *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj*, u: Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1982., str. 170; Lelja Dobronić, *Zagrebački Gornji grad nekad i danas*. Zagreb: Izdavački zavod JAZU, 1967., str. 38, 40-42; Ista, *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, Zagreb: Školska knjiga, 1992., str. 84-86; Ivo Lentić, *Glavni oltar sv. Trojstva u kapucinskoj crkvi u Varaždinu*, u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, godina XVIII., broj 1. Zagreb, 1969.a, str. 18-19; Isti, *Dva varaždinska stolarska majstora 19. stoljeća*, u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, godina XIII, broj 3. Zagreb, 1969.b, str. 21-27; Ivy Lentić, *Inventar kapucinskog samostana u Karlobagu*, u: Ante Glavičić (ur.), *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, god. VI, sv. 6. Senj: Gradski muzej Senj, Senjsko muzejsko društvo, 1973.-1975.a, str. 261-273; Ista, *Inventar kapucinske crkve sv. Josipa u Karlobagu*, u: Ante Glavičić (ur.), *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, god. VI, sv. 6. Senj: Gradski muzej Senj, Senjsko muzejsko društvo, 1973.-1975.b, str. 275-

tijem poznavanju i istraživanju kapucinskih umjetničkih zbirki u Hrvatskoj dale su posljednjih godina Mirjana Repanić-Braun (1998; 1999.; 2004.a; 2004.b; 2008.; 2009.), Nina Kudiš-Burić (2006.) i Višnja Bralić (2000; 2006; 2012.).⁶ U njihovim su radovima pojedinačna slikarska ostvarenja istražena u kontekstu opusa umjetnika koji su tijekom XVIII. stoljeća djelovali na području današnje Hrvatske ili su izrađivali djela za domaće naručitelje, među kojima su bili i kapucini. Boljem razumijevanje uloge kapucinskoga reda u propagiranju poslijetridentskih pobožnosti i s njima povezanih ikonografskih tema i tipova uvelike su doprinijeli radovi Sanje Cvetnić (2000.), Zvonka Makovića (2009.) i Jasmine Nestić (2011.).⁷

U inozemnoj literaturi, osobito onoj talijanskoga i njemačkoga jezičnoga područja, mnogobrojnost recentnih publikacija svjedoči o istraživanju i vrjednovanju kapucinske graditeljske i likovne baštine kao važnoga ulomka umjetničkoga

284; Ista, *Povijesna urbana cjelina grada Varaždina*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1977., str. 49.; Ista, *Obnova kapucinskog samostana i crkve sv. Josipa u Karlobagu potkraj 18. stoljeća*, u: Ante Glavičić (ur.), *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, br. 13, Senj: Gradski muzej Senj, Senjsko muzejsko društvo, 1988., str. 121-126; Ista, *Zgrade varaždinske povijesne jezgre*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2001., str. 235.

⁶ Usp. Mirjana Repanić-Braun, *Prilog opusu varaždinskog slikara Blasiusa Gruebera*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, br. 22. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 1998., str. 96-107; Ista, *Silazak Duha Svetoga Kremser Schmidta u kapucinskoj crkvi Sv. Jakova u Osijeku*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, br. 23. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 1999., str. 117-120; Ista, *Barokno slikarstvo u Hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, 2004.a, str. 156-157; Ista, *Barokno slikarstvo u kapucinskoj crkvi u Osijeku*, u: Julijo Martinčić, Dubravka Hackenberger (ur.), *Tri stoljeća kapucina u Osijeku 1703. – 2003. i općina Gornji grad do ujedinjenja 1702. – 1786.*, Zbornik radova međunarodnog simpozija (Osijek, 5. – 7. studenoga 2003). Osijek: HAZU, Zavod za znanstveni i umjetnički rad, 2004.b., str. 194-202; Ista, *Paulus Antonius Senser (1716. –1758.). Prvi barokni slikar u Osijeku*, katalog izložbe. Osijek: Galerija likovnih umjetnosti Osijek, 2008.; Ista, *Barokno slikarstvo – odsjaji oltarnih slika*, u: Vesna Kusin, Branka Šulc (ur.), *Slavonija, Baranja, Srijem: vrela europske civilizacije*, katalog izložbe, sv. 2. Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Galerija Klovićevi dvori, 2009., str. 381-389; Nina Kudiš-Burić, *Celebri Christophori Tasca pictoris Veneti – novi prijedlozi*, u: Nela Veronika Gašpar (ur.), *Tkivo kulture: zbornik Franje Emanuela Hoška: u prigodi 65. obljetnice života*, Zagreb, Rijeka: Kršćanska sadašnjost, Teologija u Rijeci, 2006., str. 335-347; Višnja Bralić, *Oltarne slike 18. stoljeća u Istri*. [Magistarski rad, Filozofski fakultet, Zagreb, 2000.] Višnja Bralić, Nina Kudiš Burić, *Slikarska baština Istre. Djela štafelajnog slikarstva od 15. do 18. stoljeća na području Porečko-pulske biskupije*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, Rovinj: Centar za povijesna istraživanja, 2006.; Višnja Bralić, *Barokno slikarstvo u sjevernojadranskoj Hrvatskoj – slikari, radionice i utjecaji*, [Doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb, 2012.].

⁷ Usp. Sanja Cvetnić, *Grafički listovi Johanna Christopha Haffnera u osječkim kapucina*, u: *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, br. 24. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2000., str. 155-160; Zvonko Maković, *Prostor i vrijeme jedne slike: Mariahilf*, u: Sanja Cvetnić, Milan Pelc, Daniel Premerl (ur.), *Sic ars deprenditur arte. Zbornik u čast Vladimira Markovića*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009., str. 363-376; Jasmina Nestić, *Sveti Leopold, Austriae Marchionis, unutar habsburške »ikonografske panorame« Hrvatske u XVIII. stoljeću*, u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, 54, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2011., str. 187-194.

naslijeđa XVII. i XVIII. stoljeća,⁸ razdoblja duhovnoga i organizacijskoga procvata kapucinskoga reda (lat. *Ordo Fratrum Minorum Capuccinorum*, kraticom *OFMCap*).⁹

Značajan prilog istraživanju i poznavanju kapucinske ikonografije i hagiografije čini zbirka slika kapucinskoga samostana i Crkve Presvetoga Trojstva u Varaždinu u kojoj je sačuvan najveći broj portreta kapucinskih svetaca i blaženika u Hrvatskoj nastalih između sredine XVIII. i prve polovice XIX. stoljeća. U dosadašnjoj literaturi ovi su portreti i oltarne slike tek spomenuti bez pokušaja njihove cjelovite analize.¹⁰ Pomnije istraživanje otkriva nam pak poštivanje i slijeđenje

⁸ Među publikacijama objavljenim u posljednjih desetak godina ističu se: Fulvio Cervini, Carlenrica Spantigati (ur.), *La pinacoteca dei cappuccini a Voltaggio*, Alessandria: Cassa di risparmio di Alessandria, Fondazione Cassa di risparmio di Alessandria, 2001.; Sergio Marinelli, Angelo Mazza (ur.), Paolo Piazza: *pittore cappuccino nell'età della Controriforma tra conventi e corti d'Europa*. Verona: Banco Popolare di Verona e Novara, 2002.; Jacopo Manna, *I cappuccini umbri del seicento e le arti figurative*, u: Vincenzo Criscuolo (ur.), *I cappuccini nell'umbria del seicento*. Rim: Istituto Storico dei Cappuccini, 2003., str. 429-449; Giuseppe Avarucci, Benedetta Montevecchi, Stefano Papetti, Giuseppe Santarelli (ur.), *San Serafino da Montegranaro nell'arte italiana dal XVII al XX secolo*. Rim: Istituto Storico dei Cappuccini, 2004.; Patrizia di Benedetti, Paola Picardi, *Committenza artistica nella provincia serafica tra sei e settecento*, u: Gabriele Ingegneri (ur.), *I cappuccini nell'Umbria tra Sei e Settecento*. Rim: Istituto Storico dei Cappuccini, 2005., str. 223-247; Cristina Cecchinelli, Federica Dallasta, *Il Convento dei Cappuccini di Fontevivo (Parma)*. Rim: Istituto Storico dei Cappuccini, 2005.; Vittorio Casalino, Luca Temolo Dall'Igna, Daphne Ferrero, Luca Piccardo (ur.), *Le vie dell'Estasi. I tesori della quadreria dei cappuccini di Voltaggio*. Genova, 2009.; Giovanni Cesarini (ur.), *I cappuccini nella Tuscia. Frati pittori ed opere d'arte per le chiese cappuccine 1535 - 1779*. Viterbo, 2010.; Elvio Mich, *La quadreria dei Cappuccini. I dipinti dei secoli XVI-XIX nei conventi della Provincia Tridentina di Santa Croce*. Trento: Provincia dei Frati Minori Cappuccini di Trento, Provincia Autonoma di Trento, Soprintendenza per i Beni Storico-Artistici, 2010.; Rosa Giorgi (ur.), *La fede nell'arte: luoghi e pittori dei frati Cappuccini*. Milano: Edizioni Biblioteca Francescana, 2011.

⁹ Red Manje braće kapucina je uz Red Manje braće franjevacu (lat. *Ordo fratrum minorum*, kraticom *OFM*) i Red Manje braće konventualaca (lat. *Ordo Fratrum Minorum Conventualium*, kraticom *OFMConv*) treći i najmlađi samostalni ogranak prvoga Reda sv. Franje Asiškoga. Začetnicima se smatraju franjevci Matteo da Bascio (Matteo Serafini; Molino di Bascio, 1495. - Venecija, 1552.) i Ludovico da Fossombrone (Fossombrone, oko 1490. - Cagli?, oko 1560.) koji, povedeni željom za što vjernijim i radikalnijim povratkom autentičnom franjevaštvu 1525. godine polažu temelje novoj redovničkoj zajednici. Po odvajanju od opservanata (OFM) i uz zagovor papine nećakinje, vojvotkinje Camerina, Katarine Cibo, papa Klement VII. (19. XI. 1523. - 25. IX. 1534.) izdaje 3. VII. 1528. godine bulu *Religionis Zelus* (lat. *Redovnički žar*) kojom nova zajednica dobiva kanonski temelj za svoje daljnje djelovanje. Pastoralnu djelatnost u prvome razdoblju širenja kapucinskoga reda prvenstveno obilježava propovijedanje usmjereno na priprosti, najvećim dijelom nepismeni puk, ispovijedanje, briga oko bolesnika, osobito onih oboljelih od kuge, dušobrižništvo zatvorenika i vojnika (pratili su kršćansku vojsku na bojnim poljima), obraćenje protestanata te misije među nekršćanima. Crkva im je povjeravala i određene diplomatske službe, osobito u sporovima između velikaških obitelji i vladara u kojima su imali ulogu pomiritelja. Zahvaljujući razgranatosti i dobro prihvaćenoj djelatnosti, Red Manje braće kapucina se uz Družbu Isusovu (lat. *Societas Jesu*), koju je 27. XI. 1540. odobrio papa Pavao III. (13. X. 1534. - 10. XI. 1549.), izdvaja kao najistaknutiji red u širenju posljednjeg redovničkog obnove, ističući se osobito dušobrižništvom običnoga puka zbog čega i stječu nadimak *pučki fratri*. Usp. Mariano d'Alatri, *Kapucini. Povijest jedne franjevačke obitelji*. Preveo: Nikola Stanislav Novak. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Hrvatska kapucinska provincija Sv. Leopolda Bogdana Mandića, 2010.

¹⁰ Usp. Gjuro Szabo, *nav. dj.*, [1929.], f. 18, 39-40; Ivo Lentić, *nav. dj.*, 1969.a, str. 18-19; Ivy Lentić, *nav. dj.*, 1973.-1975.a, str. 266, Rudolf Horvat, *Povijest grada Varaždina*. Varaždin: Zavod za znanstveni rad

prokušanih i prepoznatljivih ikonografskih rješenja karakterističnih za područje nekadašnje *Štajerske kapucinske provincije*,¹¹ kojoj je od 1699. godine pripadala tek osnovana varaždinska kapucinska zajednica,¹² ali i mjesne značajke kojima su kapucini, uz isusovce najistaknutiji red u širenju poslijetridentske crkvene obnove, iskazali vezanost za novo područje u koje dolaze.

Kapucinski vizualni identitet, temeljen na svetačkoj hagiografiji i ikonografiji, počeo se oblikovati krajem XVI. stoljeća s nastankom prvih istinskih likova (lat. *vera effigies*) još za života štovanih kapucina, a u potpunosti se formirao tijekom XVII. i XVIII. stoljeća s dovršenjem procesa njihove beatifikacije i kanonizacije. Ilustrativan i najpoznatiji primjer jest onaj sv. Feliksa Kantalicijškoga (lat. *Sanctus Felix a Cantalicio*; tal. *Santo Felice da Cantalice, Felice Cappucino, frate* »*Deo Gratias*«; Cantalice, oko 1515. – Rim, 18. svibnja 1587.),¹³ prvoga kapucinskoga svetca uzdignutoga na čast oltara i najnasljedovanijega uzora kapucinske svetosti. Prema narudžbi sv. Filipa Nerija (Firenca, 21. VII. 1515. – Rim, 25. V. 1595.), svečevoga bliskoga prijatelja i njegovoga velikoga poklonika, prvi *Portret Feliksa Kantalicijškoga*¹⁴ (Sl. 1.) u crtežu je izradio rimski slikar Giuseppe Cesari poznatiji kao Cavalier d'Arpino (Rim, oko 1568. – Rim, 1640.) nekoliko godina prije Feliksove smrti.¹⁵ Na njemu je prikazan pogrbljen starački lik u polufiguri, odje-

u Varaždinu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Grad Varaždin, 1993., str. 219; Marija Mirković, *Ivan Krstitelj Ranger i pavlinsko slikarstvo*, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj: 1244.-1786.* Katalog izložbe. Zagreb: Globus, Muzej za umjetnost i obrt, 1998., str. 128. Od prikaza svetaca analiziranih u ovome radu, stilski je cjelovitije obrađena slika *Mučeništvo sv. Fidelija iz Sigmaringena* kojega je na temelju tipoloških i oblikovnih obilježja Mirjana Repanić-Braun pripisala slikaru Blasiusu Grueberu (Blaž Gruber, ?, oko 1700. – Varaždin, 6. I. 1753.). Usp. Mirjana Repanić-Braun, *nav. dj.*, 1998., str. 99, 100. Ista autorica pripisala je slikaru Ioannesu Georgiusu Zirkyu oltarnu sliku *Sv. Franjo Asiški i Bogorodica sa svetcima zavjetuju Varaždin Presvetom Trojstvom* (oko 1705.), nekada na glavnome oltaru, danas u molitvenome koru crkve. Usp. Mirjana Repanić-Braun, *nav. dj.*, 2004.a, str. 156-157.

¹¹ Vidi Prilog 1: Kratka povijest *Štajerske kapucinske provincije* (1618. – 1921.).

¹² Vidi Prilog 2: Dolazak kapucina u Varaždin i gradnja samostana.

¹³ Vidi Prilog 3: Životopis sv. Feliksa Kantalicijškoga.

¹⁴ Crtež se čuva u umjetničkoj zbirci obitelji Caetani u Rimu. Usp. Servus Gieben, *San Felice attraverso l'immagine*, u: Mariano d'Alatri, Servus Gieben, *San Felice da Cantalice nella devozione popolare*. Rim: Istituto Storico e Provincia Romana dei Cappuccini., 1987., str. 16.

¹⁵ Zanimljiva je slikovita priča koja govori o nastanku ovoga portreta. Kao sakupljač milostinje, brat Feliks bio je pozvan u radionicu slikara Cristofora Roncallija zvanog Pomarancio (Pomarance, oko 1525. – Rim, 1626.). Tamo ga je, prema dogovoru s Filippom Nerijem, brzinski, u crtežu, portretirao mladi pripravnik, Giuseppe Cesari. Na poledini crteža Cesari je Filipa Nerija obavijestio o uspjehu svoga poduhvata riječima: »Molto Reverendo Padre, venne fra Felice, lo feci appetare a sedere, e in tanto ordinai che li dessero il pane per l'elemosina solita; et io finsi disegnare altro, e discorrevo con detto per poterlo ben considerare; dove mi è riuscito di farlo senza che detto si sia accorto, et per tanto lo mando a vostra Reverenza, e mi benedica. Al Padre Felippo Neri, umilissimo servitore Giuseppe de Cesary detto d'Arpino.« Usp. Servus Gieben, *nav. dj.*, 1987., str. 16; Lorenzo Chiarinelli, *Il cardinale Baronio e san Felice da Cantalice*, u: Giovanni Maceroni, Anna Maria Tassi (ur.), *San Felice da Cantalice. I suoi tempi, il culto e la diocesi di Cittaducale dalle origini alla canonizzazione del santo*. Zbornik radova. Rieti: Il Velino, 1990., str. 164.

ven u kapucinski habit, s torbom prebačenom preko ramena. Na licu, u lijevom poluprofilu, ističe se zamišljen, spušten pogled i okrugla, gusta brada i brkovi.¹⁶ O uspjehu Cesarijevoga crteža svjedoče mnoge grafike kojima je poslužio kao predložak. Među njima se kvalitetom i utjecajem na čitav niz kasnijih prikaza sv. Feliksa kao sakupljača milostinje ističe bakrorez Rafaela Sadelera I. (Antwerpen, oko 1560./61. – Venecija ili München, između 1628. i 1632.) nastao 1615. godine, deset godina prije svečanosti beatifikacije. (Sl. 2.).¹⁷

Slika 1. Giuseppe Cesari, *Portret Feliksa Kantalicijskoga*, detalj, oko 1582., Rim, Zbirka Caetani

Slika 2. Rafael Sadeler I., *Feliks Kantalicijski*, 1615., bakrorez, Rim, Museo Francescano

¹⁶ Kapucini su nošenje brade, koje im je odobreno bulom *Religionis zelus* (1528.), preuzeli od kamaldoljana kao simbole siromaštva. Usp. Servus Gieben, *Per la storia dell'abito francescano*, u: *Collectanea francescana: Periodicum Cura Instituti Historici Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum Editum*, Vol. 66, fasc. 3-4. Rim: Istituto Storico dei Cappuccini, 1996., str. 464; Mariano d'Alatri, *nav. dj.*, 2010., str. 15.

¹⁷ Rim, Museo Francescano, kat. br. II A 10/4. Potpis, dolje na margini: *Raphael Sadeler Sereniss. Ba-uaria Ducis Chalcographus scalpfit 1615*. Natpis na margini gore: *B. FOELIX CAPPVCCINVS DE CANTALICIO/QVI OBIIT ROMÆ DIE XVIII MAII 1587. ÆTATIS SVÆ 74*. Natpis na margini dolje, tri dvostiha: *Diuitias temno, falsi cedatis honores, / Depicio quicquid Mundus auarus habet. // Paupertas mihi diuitiae, contemptus honores, / Mensaque pro Christo delitiosa, fames. // Imperiū teneant alij: mihi dulce ministrū / Fratrū est efse, labor magnus amica quies.*

Ovaj je, pak, događaj bio obilježen i prvim grafičkim ilustracijama blaženikova života, nastalim 1626. godine. Na grafici potpisanoj *Briot felicit*¹⁸ koju je u Parizu otisnuo Jean le Clerc,¹⁹ uokolo središnjega prikaza bl. Feliksa u punoj figuri, prikazano je šesnaest manjih ovalnih i kružnih medaljona, popraćenih tekstom na latinskom i francuskom. Unutar njih su smješteni prizori iz Feliksova života i njegovih čudesnih intervencija nakon smrti.²⁰ Ikonografska potpora javnoga čašćenja *beati Felicis* jest i knjiga *Leben Des Seeligen Bruders Felicis von Cantalice Capucciners*,²¹ koju je 1626. godine u Münchenu objavio izdavač Peter König. Na šesnaest grafičkih listova malih dimenzija, otisnutih u tehnici bakroreza, bl. Feliks prikazan je kao čudotvorac u posebnoj milosti Bogorodice koja mu se nekoliko puta ukazala, pružajući mu u naručje dijete Isusa (Sl. 3.).²² Ova tipična poslijetridentska tema svetačkoga viđenja, kojom se Feliks Kantalicijski pridružuje

¹⁸ Briot je bilo prezime francuske obitelji medaljera, *monetariusa* i grafičara koji su djelovali tijekom druge polovice XVI. stoljeća i u XVII. stoljeću. Kao bakrorezac se posebno istaknuo Isaac Briot II (Pariz, VII. 1585. – Pariz, 5. III. 1670.) koji je, između ostaloga, izradio portrete svjetovnih i crkvenih vladara (kardinal Richelieu, papa Urban VIII., papa Aleksandar VI.). Usp. Ulrich Thieme (ur.), *Allgemeines Lexicon der bildenden Künstler von der Antike bis zu Gegenwart*, sv. 5. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, Leipzig: Lizenzausgabe der E. A. Seemann Verlag, 1992., *sub voce*, Briot, François, str. 24-26, *sub voce* Briot, Guillaume, str. 27, *sub voce* Briot, Jacques, str. 27, *sub voce* Briot, Isaac I, str. 27, *sub voce* Briot, Isaac II, str. 27, *sub voce* Briot, Nicolas, str. 27-28.

¹⁹ Bakrorez, bakropis, 518 x 37 mm. Rim, Museo Francescano. Kat. br. I A 12-3. Potpis: *Briot fe*. Natpis ispod središnjeg prikaza: *B FELIX DE CANTALICIO CAPVCCINVS / QVI OBIIT ROMAE DIE XVIII MAII MDXXXVII ÆTATIS SVÆ LXXIV / A Paris ches I le Clerc excudit 1626*. Natpisi na latinskom ispod medaljona: I) *Sextum circiter annum agens coram cruce / inquercu incisa noctu orat et func se flagellat II) Puerulus coetaneas corripit et / Chrifianis moribus infruit III) Euidenti miraculo amotis faucibus liberatus / capuccinorum habitum recipit IV) S Crucis signo caeco adolescentulo mirabiliter / lumina reddit V) Filium amatre noctu Incaute suffocatum in / lecto a mortuis suscita VI) Beatißima deipara filium Iesum ipsi aplexaudū / et osculandum dargitur VII) Eadem Sma virgo morti lam propinguo / visibiliter apparet et consolatur VIII) In feretro, obsessam manu defuncti ados / admota multis damonibus liberat IX) Puer obcaecatus omnino postulis vnctus oleo / lampadis statim visum recuperat X) Infirmus febre acuta et cancro in latere / pestifero vnctus oleo lampadis statim sanus cuasit XI) Puer curuus ob longam infirmitatem unctus / oleo Lampadis repente sanis factus est XII) Mulier grauiter offensa in pedib' vncta oleo / Lampadis ininstante sanitatem recuperat XIII) Puella mortua vncta oleo Lampadis / ad vitam reuocatur XIV) Tangente muliere deuota frusto habitus / eius os cunisdam muti loquelam restituit XV) Vna cum B Philippo Nerio infirmo in extremis / laboranti apparet et sanat XVI) Emarmoreo eius sepulcro liquorem mulieres / extrahunt qui diu manans mirabilia effecit et ad huc efficit.*

²⁰ U godini kanonizacije sv. Feliksa Kantalicijškoga (1712.) i po uzoru na opisanu Briotovu grafiku, sicilijanski kapucin Mansueto da Tusa izradio je bakrorez popraćen tekstom na talijanskom jeziku. Usp. Servus Gieben, *nav. dj.*, 1987., str. 27-29. Bakrorez, dimenzija 632 x 416 mm, se čuva u grafičkom kabinetu Museo Francescano u Rimu pod kataloškim brojem I A 12-4.

²¹ Knjigu je uredio kapucinski propovjednik Giovanni Battista da Perugia, a posvećena je nadstojnici samostana Remiremont, Catherine de Lorraine (Nancy, 3. XI. 1573. – Pariz, 7. III. 1648.), unuci francuskoga kralja Henrija II. (31. III. 1547. – 10. VII. 1559.) i kraljice Katarine Medici (31. III. 1547. – 10. VI. 1559.).

²² Dimenzije ilustracija su oko 85 x 58 mm. Zahvaljujem fra Servusu Giebenu na podatcima o dimenzijama grafika.

svetom utemeljitelju franjevačkoga reda – sv. Franji Asiškom – i najvećem čudotvorcu – sv. Antunu Padovanskom²³ – ubrzo je postala najčešćom i najomiljenijom scenom iz svečeva života.²⁴

Slika 3. Neznani autor, *Bogorodica pruža dijete Isusa sv. Feliksu Kantalicijskom*, 1626. bakrorez, oko 85 x 58 mm, Rim, Museo Franceseano

Slika 4. Neznani slikar, *Viđenje sv. Feliksa Kantalicijškoga*, prva pol. XIX. st. (?), ulje na platnu, 256 cm x 147, 5 cm, Varaždin, kapucinska Crkva Presvetoga Trojstva, prva bočna kapela na strani Poslanice, *in situ*

Osobito su ju propagirali kapucini slikama nad oltarima posvećenim sv. Feliksu, kakve nalazimo u većini kapucinskih crkava.²⁵ Iznimka nije ni crkva varaž-

²³ Usp. Émile Mâle, *L'art religieux de la fin di XVIe siècle, du XVIIe siècle et du XVIIIe siècle. Étude sur l'iconographie après le Concile de Trente. Italie – France – Espagne – Flandres*. Paris : Librairie Armand Colin, 1972., str. 174-175, 179-183 Sanja Cvetnić, *Ikonoografija nakon Tridentskoga sabora i hrvatska likovna baština*, Zagreb: FF-press, 2007., str. 14.

²⁴ O populariziranju ove teme grafičkom produkcijom i distribucijom usp. Servus Gieben, *nav. dj.*, 1987., str. 38-44.

²⁵ Već su 1626. godine rimski kapucini za svoju tek započetu crkvu *Santa Maria della Concezione dei Cappuccini* (1626. – 1631.), u koju je 1631. godine preneseno tijelo sv. Feliksa, od slikara Alessandra Turchija zvanog Orbetto (Verona, 1578. – Rim, 22. I. 1649.) naručili sliku (ulje na platnu, 235 x 200 cm) na kojoj se Bogorodica ukazuje sv. Feliksu. Slika se nalazi *in situ*. Nešto kasnije (1675.) je za kapucine u Sevillei, Bartolomé Esteban Murillo (Seville, 1. I. 1618. – Seville, 3. IV. 1682.) naslikao dvije slike iste tematike. Usp. Émile Mâle, *nav. dj.*, 181-183. Osim ovih poznatijih primjera, oltarne slike *Vizije sv. Feliksa Kantalicijškoga* nalazimo i u prostorno bližim crkvama, od kojih su za temu rada značajne one na području nekadašnje *Štajerske provincije*. U kapucinskoj crkvi sv. Antuna Padovanskoga u Grazu, provincijalnome središtu nekadašnje provincije, na oltarnoj slici nad bočnim oltarom uz trijumfalni luk na

dinskoga kapucinskoga samostana, posvećena 14. lipnja 1705.,²⁶ u kojoj je, kako navodi samostanska *Spomenica*,²⁷ kapelu sv. Feliksa, prvu na strani Poslanice, dao podići Juraj Plemić (Mekušje kraj Karlovca, ? – ?, 1714.),²⁸ podžupan Varaždinske županije i protonotar Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije (1690. – 1714.).²⁹

strani Poslanice, posvećenom sv. Feliksu, svetac okružen anđelima u naručje prihvaća dijete Isusa. Slika je rad neznanoga bečkoga slikara iz prve četvrtine XVIII. stoljeća. Usp. Horst Schweigert, *Dehio-Handbuch. Die Kunstdenkmäler Österreichs. Graz*. Beč: Verlag von Anton Schroll & Co., 1979., str. 30 Povodom proslave kanonizacije sv. Feliksa 1712. godine, slikar Janez Jurij Remb (Radovljica, oko 1650. – Radovljica, 9. III. 1716.) je za ljubljanske kapucine naslikao sliku na kojoj Bogorodica u pratnji Boga Oca pruža dijete sv. Feliksu (ulje na platnu, 225 x 140 cm). Slika se nalazila nad oltarom kapele sv. Feliksa u ljubljanskoj kapucinskoj crkvi sv. Ivana Krstitelja, izgrađenoj oko 1695. godine. Nakon raspuštanja samostana 1809. godine, slike su prenesene u zbirku ljubljanskih uršulinki. Usp. Janez Veider, *Slike v uršulinskem samostanu v Ljubljani*, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, XX. Ljubljana: Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo, 1944., str. 101; Metod Benedik, Angel Kralj, *nav. dj.*, 1994., str. 23; Tanja Martelanc, *Ikografija kapucinskoga reda na Slovenskem v 18. stoletju*, u Miha Preinfalk, *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja, 2011., str. 128. Rad je dostupan na mrežnoj stranici <http://sd18.zrc-sazu.si/Publikacije/tabid/59/Default.aspx> [10. V. 2012.] Usp. također Ana Lavrič, *Kapucinska cerkev sv. Janeza Evangelista, Pot po baročni Ljubljani, virtualna razstava sakralnih spomenikov*, travnja 2012, URN: <http://barok.zrc-sazu.si/spomeniki/janez> (posjećena 10. V. 2012.). U škofjeloškoj kapucinskoj crkvi sv. Ane, oltarna slika s Bogorodicom, djetetom Isusom i sv. Feliksom pripisuje se slikaru Leopoldu Layeru (Kranj, 20. XI. 1752. – Kranj, 12. IV. 1828.) Bočni oltar sv. Feliksa, sa spomenutom slikom, nalazi se uz trijumfalni luk na strani evanđelja. Usp. Metod Benedik, *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane Škofja Loka*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba; Škofja Loka: Kapucinski samostan, 2009., str. 49; Tanja Martelanc, *nav. dj.*, 2011., str. 128. Reducirana verzija ove teme prikazana je na *Portretu sv. Feliksa Kantalicijskog* u blagovaonici kapucinskoga samostana u Vipavskom Križu (ulje na platnu, 104 x 75, 5 cm). Slika se pripisuje Johannu Michaelu Lichtenreitu (Passau, 1705. – 1780.) i datira u godinu 1758. Usp. Tanja Martelanc, *nav. dj.*, 2011., str. 128.

²⁶ Crkva je jednobrodna građevina nadsvođena bačvastim svodom sa susvodnicama. Iza pravokutnoga svetišta s križno-bačvastim svodom, nalazi se molitveni kor. Dvije bočne, međusobno povezane kapele, nadsvođene križno-bačvastim svodom, otvaraju se prema brodu crkve na strani Poslanice. Izvana crkvu određuje jednostavno zabatno pročelje rastvoreno sa središnjim portalom, dva velika prozora i okulusom, te tri manja okulusa u vrhu zabata. Nad molitvenim korom crkve uzdiže se drveni tornjić.

²⁷ Samostanska kronika PRO.MEMORIA/Introductionis/PP.Cappucinatorum,/Et/Ædificationis/Conventûs/In Hâc/Liberâ, Regiâqvè/Varafdinenfi/Civitate,/Anno Reparâtæ Salutis/1699 (u nastavku teksta PRO.MEMORIA) najvažniji je arhivski izvor za poznavanje i istraživanje povijesti varaždinskoga kapucinskoga samostana. Rukopis, naknadno paginiran, se čuva u Arhivu kapucinskoga samostana u Varaždinu. Zahvaljujem gvardijanu, fra Mirku Kemivešu, na susretljivosti i ustupljenim snimkama *Spomenice*. Usp. PRO. MEMORIA, str. 18.

²⁸ Podatci o rođenju i smrti te trajanju mandata protonotara preuzeti su iz: Ivana Jukić, *U sjeni Hrvatske pragmatične sankcije*, u: Tomislav Raukar (gl. ur.), *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 26. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2008., str. 148.

²⁹ Juraj Plemić, brat istaknutoga isusovačkoga propovjednika, oca Franje Plemića (Brdovac, 1660. – Zagreb, 19. IV. 1724.), bio je među najvećim dobrotvorima varaždinskih kapucina. Prisustvovao je njihovom svečanom uvodu u grad 28. listopada 1699., a tijekom izgradnje samostana preuzeo je službu apostolskoga sindika (čuvao je sav samostanski novac, pazeći da ga drži odvojeno od vla-

Iako se u *Spomenici* izrijekom na navodi, nad oltarom kapele nalazi se oltarna slika s prikazom *Videnja sv. Feliksa Kantalijskoga* (Sl. 4.).³⁰ Lik ostarjeloga, klečućega svetca u poluprofilu, smješten u središtu slike uspravnoga i lučno zaključenoga pravokutnoga formata, posve se uklapa u već prokušana ikonografska rješenja. Odjeven u tamno smeđi kapucinski habit, s dugim pojasom oko struka,³¹ svetac je okružen svojim prepoznatljivim atributima u rukama dvaju anđelčića: platnenom vrećom za skupljanje milodara s natpisom *DEO GRATIAS*, staračkim štapom T oblika i granom bijeloga ljiljana. Prislonjen uz njegov obraz i zaogrnut bijelom draperijom, dijete Isus rukom mu nježno miluje bradu. Poviše, s lijeve strane, nošena dvjema krilatim anđeoskim glavicama i tamno sivim oblakom, stoji Bogorodica odjevena u crvenu haljinu s plavim plaštem i bijelim velom prebačenim preko glave. Ona umilno gleda prema sv. Feliksu i Isusu kojeg je netom spustila u svečev naručaj. Na desnoj strani kompozicije ističe se raskošan buket raznolikoga, detaljno naslikanoga cvijeća u kamenoj vazi.³² Za razliku od većine sličnih prikaza smještenih u crkveni interijer, varaždinsko *Videnje sv. Feliksa* se odvija u poluotvorenom prostoru nalik *loggi*. S lijeve strane kompozicija je zadržana visokim kamenim postamentom stupa zakrivenim zelenom draperijom u lučnome zaključku slike, koju pridržava leteći anđelčić. Perspektivno nespretano riješeno geometrijsko popločenje u donjem dijelu slike je u širini čitavoga srednjega plana slike zaključeno kamenom klupčicom. Na njoj sjedi anđeo s ljiljanom u ruci i kleči sv. Feliks. Ovo odstupanje od uobičajenoga smještaja svečevoga viđenja u interijer nije slučajno. Naime, u lijevom, stražnjem planu slike, podno Bogorodičnih nogu, otvara se zeleni brežuljkasti pejzaž u kojem dominira građevina koju lako prepoznajemo kao prikaz varaždinske kapucinske crkve s njezine dvije bočne kapele.³³ Na taj način se vizija svetca smješta u domaći kon-

stitih financija, a u dogovoru s poglavarom samostana raspoređivao je novac za različite potrebe samostanske zajednice skrbeći da darovani novac bude upotrijebljen za predviđenu svrhu). Osim kapele sv. Feliksa, u crkvi je dao izgraditi i dvije grobnice za pokapanje redovnika. Grobnice su smještene u pokrajnjim kapelama crkve. Usp. PRO.MEMORIA, str. 18, 47. O ulozu apostolskoga sindika u kapucinskim samostanima usp. Metod Benedik, *nav. dj.*, 2009., str. 45.

³⁰ Ulje na platnu, 256 cm x 147, 5 cm.

³¹ O kapucinskom habitu usp. Servus Gieben, *nav. dj.*, 1996., str. 462-466.

³² Prikazano cvijeće poput božura, slaka, perunike, jaglaca i divlje ruže poznati su simboli Marijinoga bezgriješnoga začeca, poniznosti i žalosti. Usp. Ivana Prijatelj-Pavičić, *Kroz Marijin ružičnjak. Zapadna marijanska ikonografija u dalmatinskome slikarstvu od 14. do 18. st.* Split: Književni krug, 1998, str. 52; Frank J. Anderson, *German Book Illustration Through 1500. Herbals Through 1500.*, u: *The Illustrated Bartsch* (gl. ur. Walter L. Strauss), Vol. 90 (Commentary). New York: Abaris Books, 1984., str. 88, 89, *sub voce* Convulvus Arvensis, str. 249, 250, *sub voce* Primula Veris; Anđelko Badurina (ur.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2006. [1979.], str. 487, 488, *sub voce* Perunika [Marijan Grgić].

³³ Druga bočna kapela varaždinske kapucinske crkve, također na strani Poslanice, posvećena je sv. Ani. Prema samostanskoj *Spomenici* oltar u njoj dao je podići Josip pl. Auch. Usp. PRO. MEMORIA, str. 18. Nad oltarom nalazi se slika *Sv. Ana podučava Mariju* (neznani autor, ulje na platnu,

tekst poprimajući uvjerljivi, mjesni značaj.³⁴ Prikaz varaždinskoga kapucinskoga samostana pojavljuje se i na veduti Varaždina na oltarnoj slici *Sv. Franjo Asiški i Bogorodica sa svetcima zavjetuju Varaždin Presvetome Trojstvu* koju je oko 1700. godine za glavni oltar kapucinske crkve naslikao Ioannes Georgius Zirky.³⁵ Veduta Varaždina prenosi se kao središnji motiv i na ikonografsko rješenje nove slike s glavnoga oltara varaždinske kapucinske crkve, *Sv. Franjo Asiški i Bogorodica zavjetuju grad Varaždin Presvetome Trojstvu*.³⁶ Ovu su sliku 1833. godine, u vrijeme obnove crkvenoga interijera, kapucini naručili od gradačkoga slikara i grafičara Josepha Augusta Starka (Graz, 6. ožujka 1782. – Graz, 23. srpnja 1838.).³⁷ U pri-

prva polovica XIX. st., 224, 5 cm x 148, 5 cm), nastala po uzoru na jednu od najutjecajnijih invencija Pietera Pauwela Rubensa (Siegen, 1577.- Antwerpen, 1640.), oltarnu palu *Sv. Ana podučava Mariju* (1630.-35, ulje na platnu, 193 x 139 cm, Antwerpen, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten,) za crkvu bosonogih karmelićana u Antwerpenu. Usp. Sanja Cvetnić, *nav. dj.*, 2007., str. 138-139.

³⁴ Ovakav likovni način iskazivanja vezanosti za područje svoje pastoralne djelatnosti bila je česta praksa o kojoj svjedoči niz oltarnih slika u kapucinskim crkvama. Jedna od najpoznatijih je slika nad glavnim oltarom Crkve sv. Antuna Padovanskoga u Grazu koju je oko 1602. godine naslikao Giovanni Pietro de Pomis (Lodi, 1565. – Graz, 6. III. 1633.). Na prikazu *Apoteoze Protoreformacije* Sv. Katarina i sv. Ivan Krstitelj uz pomoć putta Kristu predstavljaju maketu Graza. Usp. Rodolfo Palluchini, *La pittura veneziana del seicento I*. Milano: Alfieri, 1981., str. 74. U bočnoj kapeli posvećenoj sv. Mariji Pomoćnici, prvoj na strani Poslanice kapucinske Crkve sv. Ane u Škofjoj Loki, veduta grada prepoznaje se ispod slike *Marije Pomoćnice* (1707.) umetnute unutar slike koju je krajem XIX. stoljeća naslikao Simon Ogrin. Usp. Metod Benedik, *nav. dj.*, 2009., str. 49-50.

³⁵ Ulje na platnu, 428 x 242 cm. Slika se danas nalazi u molitvenom koru varaždinske kapucinske crkve. Ioannesu Georgiusu Zirkyu ju je na temelju komparativne analize s potpisanim djelima (slika *sv. Paškala Bajlonskog* s glavnoga oltara posvećenog sv. Ivanu Krstitelju u istoimenoj varaždinskoj franjevačkoj crkvi) pripisala Mirjana Repanić-Braun. Zirky je autor i drugih slika s glavnoga oltara varaždinske franjevačke crkve: sv. Ivana Kapistranskoga, četiriju slika iz života svetaca na skošenim stranama plitkih oltarnih niša te slike Bogorodice i arhanđela Gabrijela. Autorica istome autoru pripisuje i oltarnu palu s prikazom sv. Katarine s glavnoga oltara franjevačke crkve u Krapini. Usp. Mirjana Repanić-Braun, *nav. dj.*, 2004., str. 155-157.

³⁶ Gjuro Szabo (1929.) o ovoj veduti piše: »Nu najbolji prikaz grada koncem XVIII. i početkom XIX. vijeka nalazi se u crkvi o. o. Kapucina. Na slici je prikazan grad s južne strane. Tu vidimo još južna gradska vrata, cijeli južni zid sa grabom, preko koje vodi most iz tih vrata. Perspektiva slike nije dakako posvema ispravna, ali se može sve jasno razabrati, ako se promotre značajne građevine. Desno sprijeda vidi se crkva u Biškupcu, nad njom je kapela sv. Vida, nešto poviše na desno samostan kapucina a na tobožnjem brijegu kapela sv. Fabijana. Za kućama vanjskoga zida vidi se kapelica sv. Florijana, samostan Uršulinki, župna crkva i samostan franjevaca, vijećnica, pavlinska crkva i istočna vratašca, a na kraju ceste koja vodi iz grada, stoji kapela sv. Roka.« Usp. Gjuro Szabo, *nav. dj.*, [1929.], str. 18. Smještaj kapucinskoga samostana izvan gradskih zidina i njegov prikaz na opisanoj veduti ujedno je urbanistički i likovni pečat kojim se potvrdilo da su stoljeća straha od osmanske okupacije minula.

³⁷ Ulje na platnu, 321, 5 cm x 194 cm. U literaturu sliku uvode Gjuro Szabo i Ivo Lentić. Lentić ju stilski određuje kao *skladno i kvalitetno djelo u duhu akademskog klasicizma*, te ju na temelju podataka u samostanskoj *Spomenici*, u kojoj se za godinu 1833. navodi »Dominus Stark Magister Artis pictoriae pro Imagi/ne nova exegit et perceptit 375[Flor]«, pripisuje Josephu Augustu Starku. *Spomenica* nadalje otkriva da je isti *dominus Stark* »pro renovatio Imaginis antiqua quae nunc ad/chorum accomodata habetur, perceptit 62 [Flor]«, odnosno da je obnovio nekadašnju oltarnu palu s glav-

bližno isto vrijeme (tridesete ili četrdesete godine XIX. stoljeća) možemo datirati i oltarnu sliku s prikazom *Viđenja sv. Feliksa Kantalicijškoga*. Dataciju podupire i drvena oltarna plastika, identična onoj u susjednoj kapeli sv. Ane. Anđela Horvat pripisala ju je Antoniusu Pitschu (Moravice, 1804. – Varaždin, 2. kolovoza 1884.), varaždinskome majstoru koji je 1847. godine izradio nove klupe za varaždinsku kapucinsku crkvu.³⁸ S obzirom da je crkva dovršena 1705. godine, nedugo prije kanonizacije sv. Feliksa (1712.), za pretpostaviti je da su varaždinski kapucini, odnosno njihovi dobrotvori, za tu važnu prigodu dali izraditi sliku u čast prvome svecu iz svoje, tada već velike, redovničke obitelji.³⁹ No za to ne nalazimo dokaz među sačuvanim slikama u samostanskoj zbirci. Postojeća slika, pak, unatoč likovnim nespretnostima u prikazu i proporcijama ljudskoga tijela te prostornih odnosa i perspektivnoga skraćanja, jest zanimljiv primjer kontinuiranoga slijeđenja ikonografskih rješenja nastalih u prvoj polovici XVII. stoljeća, na samim početcima formiranja kapucinske svetačke ikonografije.

O likovnoj potpori čašćenja vlastitih svetaca i blaženika, kojom su si varaždinski kapucini osigurali vizualnu prepoznatljivost među drugim poslijetridentskim redovima u gradu, svjedoči i ciklus slika u samostanskoj blagovaonici. U njemu su uz utemeljitelje franjevačkoga reda i uzore franjevaštva – *sv. Franju Asiškoga*,⁴⁰ *sv. Antuna Padovanskoga*⁴¹ i *sv. Bonaventuru*⁴² – kao njihovi nasljedova-

noga oltara. Drvenu oltarnu konstrukciju za novi glavni oltar crkve izradio je gradački majstor Joseph Aisl. Usp. PRO. MEMORIA, str. 59; Gjuro Szabo, *nav. dj.*, [1929.], str. 39; Gjuro Szabo, *nav. dj.*, 1940., str. 145; Ivo Lentić, *nav. dj.*, 1969., str. 18-19.

³⁸ Usp. A. Horvat, *nav. dj.*, 2010. [1956.], str. 60; Ivo Lentić, *nav. dj.*, 1969.b, str. 21-24.

³⁹ Kapucini u Ljubljani su ovom prilikom nad oltar kapele posvećene sv. Feliks (1695.) postavili sliku s prikazom *Viđenja sv. Feliksa Kantalicijškoga* (Janez Jurij Remb, 1712.) Usp. bilj. 25.

⁴⁰ Ulje na platnu, 103,5 x 83 cm. Natpis u donjem dijelu ovala slike: S. P. S. FRANCISC. U slici ovalnoga formata, lik sv. Franje, prikazan u polifiguri, lagano je okrenut prema lijevoj strani kompozicije. Odjeven je u kapucinski habit s kapucom prebačenom preko glave, iznad koje je u perspektivi prikazana aureola. Pogledom usmjerenim prema promatraču, desnom rukom blagoslivlja, a lijevom drži knjigu. Noćni pejzaž sugeriran je tamnim koloritom, mjesecom i mjesečinom osvjetljenim oblacima u pozadini slike. S desne strane kompozicije razaznaje se pejzaž s prikazom crkve. Sličan ikonografski tip sv. Franje s kapucom prebačenom preko glave i knjigom u ruci nalazimo u kapucinskim samostanima u Krškome (Galerijska zbirka) i Škofjoj Loki (blagovaonica).

⁴¹ Ulje na platnu, 104 x 83, 5 cm. Natpis u donjem dijelu ovala slike: S. ANTONIUS PADUANUS / O. P. N. Prikaz sv. Antuna Padovanskoga s malim Isusom u naručju, najkvalitetniji je portret u blagovaonici varaždinskoga kapucinskoga samostana. Finoća oblikovanja se najviše ističe na detaljima lica sv. Antuna, na draperiji i prikazu marine u pozadini slike. Odjeven u kapucinski habit s dugim pojasom i krunicom, mladenački lik sv. Antuna u polifiguri privo je uz obraz Isusa kojeg, povijenog u bijelu draperiju, drži u svojim rukama. Isus desnom rukom drži granu bijeloga ljljana, a lijevom miluje svečevu brađu. Uokolo Isusove glave ističe se svjetlosna aureola, koja je poprimila oblik kapice nad gologlavim tjemnom sv. Antuna. Snažna zraka svjetlosti dijagonalno pada prema svetcu kroz rastvorene oblake u gornjem lijevom dijelu kompozicije.

⁴² Ulje na platnu, 102, 5 x 80 cm. Natpis u donjem dijelu ovala slike: S. BONAVENTURA / O. P. N. Lik sv. Bonaventure prikazan je, kao i prethodni portreti, u ovalnom formatu, u polifiguri, odjeven u

telji i primjeri kapucinske svetosti prikazani sv. *Fidelije iz Sigmaringena*,⁴³ prvomučenik *Propagandae fidei*, sv. *Lovro Brindiški*,⁴⁴ crkveni učitelj i najzaslužnija osoba za početno širenje kapucinskoga reda Srednjom Europom, bl. *Anđeo iz Acrija*,⁴⁵ propovjednik i pučki misionar te bl. *Bernard iz Offide*,⁴⁶ pučki apostol. Prikazani u ovalnim formatima podjednake dimenzije,⁴⁷ ovi se portreti jasno čitaju kao likovna cjelina čiji ikonografski program, u skladu s namjenom prostora, upozorava na Kristove riječi *ne živi čovjek samo o kruhu* (Lk 4, 4).⁴⁸ Odjeveni u tamno-smeđi kapucinski habit od gruboga platna, koji je kao i brada, bio simbolom siromaštva, te opasani dugim pojasom s krunicom, portreti svetaca i blaženika, prikazani u polufiguri, se nedvosmisleno oslanjaju na poznate i raširene grafičke predloške. O tome svjedoče i slični ciklusi sačuvani u slovenskim kapucinskim samostanima (Krško, Škofja Loka, Vipavski Križ i Celje). Tako su kao uzor slikama s prikazom sv. Fidelija iz Sigmaringena (lat. s. *Fidelis a Sigmaringa*; Sigmaringen, 9. X. 1578. – Seewis, 24. IV. 1622.)⁴⁹ u varaždinskome (Sl. 5.) i celjskome kapucinskom samostanu⁵⁰ najvjerojatnije poslužile svete sličice sa svečevim likom, poput grafike Georga Philippa Rugendasa (Augsburg, 7. IX. 1701. – Augsburg, 1774.) otisnute sredinom XVIII. stoljeća u Augsburgu (Sl. 6.).⁵¹ Na njemu je svetac prikazan u profiliranome ovalnome okviru, s gornje strane ukrašenom palminom granom i ljiljanima, i postavljenom na nisko postolje s natpisom. U donjem dijelu okvira, oslonjena na postolje, dva nasuprotno smještena *putta* nose attribute sv. Fidelija,

kardinalsku odjeću. Gledajući zamišljeno prema promatraču, u desnoj ruci drži knjigu, a lijevom se oslonio na stolić na kojem su odloženi kardinalski šešir, mitra, raspelo i knjige. Raspelo i podignuta zavjesa asocijacija su na događaj sa sv. Tomom Akvinskim. U pozadini se kroz otvor vidi pejzaž sa zelenilom i oblacima. Usp. Anđelko Badurina, *nav. dj.*, 2006. [1979.], *sub voce* Bonaventura, sveti, kardinal [Anđelko Badurina], str. 194, 195.

⁴³ Ulje na platnu, 104 x 84 cm. Natpis u donjem dijelu ovala slike: *S. Fidelis a Sigmaringa*. Natpis na knjizi: *VNVS / DOMINVS / VNA / FIDES // VNVM/BAPTIS[MA]/EPH[. CAP.]4 V. 5.*

⁴⁴ Ulje na platnu, 104 x 83,5 cm. Natpis u donjem dijelu ovala slike: *V. S. B. P. LAURENTIUS A / BRUNDISIO.*

⁴⁵ Ulje na platnu, 105 x 84, 5 cm. Natpis u donjem dijelu ovala slike: *B. ANGELUS ab ACRIO / missionar. applicus.*

⁴⁶ Ulje na platnu, 104, 5 x 83, 5 cm. Natpis u donjem dijelu ovala slike: *B. BERNARDUS ab / offida cap.*

⁴⁷ Ovim slikama se po ovalnome formatu istih dimenzija pridružuje i prikaz *Josipovog sna* (ulje na platnu, 103, 5 x 84 cm), koji se kao i nabrojani portreti nalazi u samostanskoj blagovaonici..

⁴⁸ Adalbert Rebić, Jerko Fućak, Bonaventura Duda (ur.), *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jérusalem«.* Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1996., str. 1465.

⁴⁹ Vidi Prilog 4: Životopis sv. Fidelija iz Sigmaringena.

⁵⁰ O slikama u celjskom kapucinskom samostanu usp. Tanja Martelanc, *nav. dj.*, 2011., str. 133.

⁵¹ Mezzotinta, 110 x 77 mm. Potpis, uz donji rub postolja: *G. P. Rugendas sculpsit et excudit Aug. Vind.* Natpis, na postolju: *S. FIDELIS O. S. F. Capuc ...* Beč, Nationalbibliothek, Porträtsammlung. Podatci o djelu preuzeti su iz: Richard Schell, *Fidelis von Sigmaringen 1577 – 1977. Der Heilige in Darstellungen der Kunst aus vier Jahrhunderten.* Sigmaringen: Thorbecke, 1977., str. 146, 147.

znakove njegovoga mučeništva – mač, koplje i buzdovan. Između njih, prebačen preko lubanje prikazan je bič (lat. *flagellum*), simbol svakodnevne prakse mrtvljenja tijela. Jedan od *putta* rukom pokazuje prema knjizi u svečevoj lijevoj ruci. Riječima ispisanim na njezinim rastvorenim stranicama i uzdignutom desnom rukom s ispruženim kažiprstom, Fidelije je predstavljen kao propovjednik spreman podnijeti mučeništvo. Prikazan u polufiguri, odjeven je u kapucinski habit

Slika 5. Neznani slikar, *Sv. Fidelije iz Sigmaringena*, druga pol. XVIII. st. (?), ulje na platnu, 104 x 84 cm, Varaždin, blagovaonica kapucinskoga samostana

Slika 6. Georg Philipp Rugendas, *S. Fidelis*, sred. XVIII. st., mezzotinta, 110 x 77 mm, Beč, Österreichische Nationalbibliothek, Porträtsammlung

preko kojega je prebačen težak plašt. U struku je opasan dugim, od konopca pletenim pojansom s krunicom. Na prsima se ističe raspelo ovješeno o uzici oko vrata. Glava, blago okrenuta udesno, okružena je aureolom. U skladu s propisima kapucinskoga reda, svetac ima tonzuru i bradu. Prikaz samoga svetca na varaždinskoj slici odstupa od opisanoga tek u detaljima: u lijevoj ruci je uz knjigu prikazana palmina grančica, brada je duža i gušća, a mladenačkije lice je ovjenčano tankim, u perspektivi prikazanim svetokrugom. Za razliku od grafike, preuzeti motivi *putta* i lubanje, smješteni su unutar ovalnoga formata, u razini donjega dijela svečevoga tijela: umjesto dva *putta* na slici je prikazan samo jedan, urav-

notežen s desne strane motivom lubanje. Iza *putta*, okrenutog prema promatraču i prikazanog u poprsju kojeg s lijeve strane reže rub slike, nazire se u blagoj dijagonali motiv mača. Neutralnu pozadinu grafike na slici zamjenjuje pejzaž s visoko postavljenom linijom obzora. Prikazom arhitekture, ruševne kolibe u prednjem planu i zaselka s istaknutim crkvenim tornjem u stražnjem planu, dočaran je stvaran prostor svećeve pastoralne djelatnosti i mučeništva. Kolorit slike je uravnotežen i skladan. Veliko područje tamno-smeđe boje, kojom je prikazan habit, kontrastirano je akcentima crvene, zelene, modre i svijetlo-žute. Unatoč zamjetnim nespretnostima u prikazu lijeve svećeve ruke te ruke i ramena *putta*, tijela likova su dobro proporcionirana.

Sličan odnos prema grafičkome predlošku nalazimo i na varaždinskom portretu Sv. Lovre Brindiškoga (lat. *s. Laurentius a Brundisio*; tal. *Lorenzo Russo da Brindisi*; Brindisi, 22. srpnja 1559. – Belem, kod Lisabona, 22. srpnja 1619.).⁵² Dlanova prekriženih na grudima i spuštenoga pogleda u znak poniznosti i kontemplativnosti, svetac, prikazan u laganom poluprofilu, okrenut je prema stoliću na lijevoj strani kompozicije (Sl. 7.). Na njemu su prikazani lubanja i raspelo o koje je

Slika 7. Neznani slikar, *Sv. Lovro Brindiški*, druga pol. XVIII. st. (?), ulje na platnu, 104 x 83, 5 cm, Varaždin, blagovaonica kapucinskoga samostana

Slika 8. Braća Klauber, *Effigies P. LAURENTI a BRUNDUSIO*, sred. XVIII. st., bakrorez, 40 x 88 mm, Rim, Museo Francescano

⁵² Vidi Prilog 5: Životopis sv. Lovre Brindiškoga.

oslonjena otvorena knjiga. Iznad knjige se uzdiže maleni lik Bezgrješne, svečev najčešći atribut, koja mu pruža granu bijeloga ljljana. Uokolo donjega dijela raspela i podno Bogorodičinih nogu prikazan je stručak bijeloga, crvenoga i ružičastoga cvijeća. Dojmu vizije i produhovljenosti doprinose žučkaste zrake svjetlosti koje prodiru iz gornjega lijevoga kuta slike, dijagonalno prema svetcu, kroz procijep u tamnosivim oblacima. Iz oblaka, sa svake strane svjetlosne zrake, izvire po jedna krilata glavica. Svetac, prikazan u polufiguri, odjeven je u kapucinski habit opasan pojasom s krunicom koja mu visi o lijevom boku. Zrela životna dob sugerirana je prosijedom bradom i kosom, a svetost svijetložitim svetokrugom uokolo glave.

Sve motive, osim cvijeća i svetokruga, nalazimo na bakrorezu braće Klauber⁵³ izrađenom u Augsburgu sredinom XVIII. stoljeća (Sl. 8.).⁵⁴ Osim očite razlike u formatu, uspravno postavljene pravokutniku, na grafici se ističe grb ovalnoga oblika u raskošno ukrašenom okviru. S obje strane grba razvija se svitak s natpisom kojim se tumači prikazani lik *otca* Lovre, *još za života slavnog po svetačkom životu i čudesima*. Kompozicijsko rješenje, a osobito tipologija svečeva lica, ukazuju na ranije grafičke uzore, poput bakroreza kojega je u prvoj polovici XVI. stoljeća, neposredno po svečevoj smrti (1619.) izradio antverpenski grafičar Michael Snyders (oko 1588. – oko 1630.) kao *effigies admodum Reuerendi Patris Lavrentii a Brvndosio*.⁵⁵

Pobožnost prema mucu Kristovoj je na varaždinskome portretu bl. Anđea iz Acrija (lat. *b. Angelus ab Acrio*; tal. *b. Angelo da Acri*; Acri, 19. X. 1669. - Acri, 30. X. 1739.)⁵⁶ osim velikim raspelom, njegovim najčešćim atributom (Sl. 9.), koji vidimo

⁵³ Klauber je prezime poznate obitelji grafičara koja je tijekom XVIII. stoljeća djelovala u Augsburgu. Braća Joseph Sebastian (1700. – Augsburg, 18. IX. 1768.) i Johann Baptist (1712. – nakon 1787.) pokrenuli su zajedno izdavačku tvrtku, isprva s Gottfriedom Bernhardom Gözom (1708. – 1774.) pod nazivom *Goetz & Klauber*, a zatim *J. u J. Klauber* odnosno *Fratres Klauber Catholici*. Usp. Hans Vollmer (ur.), *Allgemeines Lexicon der bildende Künstler von der Antike bis zur Gegenwart. Band 20. Kaufmann – Knilling*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag; Leipzig: Lizenzausgabe der E. A. Seemann Verlag, 1992., *sub voce* Klauber [A. Hämmerle], str. 410-414.

⁵⁴ Bakrorez, 140 x 88 mm. Potpis, dolje desno: *Klauber Cath. Sc. Aug. Vind*. Natpis na raširenom svitku: *Effigies P. LAURENTII a BRUNDISIO. / Ordinis Capuccinorum Minitri Generalis, / qui vitae Sanctimoniâ, ac miraculorum / famâ clare rifsimus, / obiit Ulyfsipone die quâ nat, 22. Iulij 1619. / ætatis fuæ anno Sexagefimô. Konzultiran je fotografski snimak bakroreza u kabinetu grafike Museo Francescano pod kataloškom oznakom V-N-2. Za podatke o dimenzijama i kataloškom broju grafike zahvaljujem fra Servusu Giebenu.*

⁵⁵ Bakrorez, 85 x 50 mm. Potpis, uz donji rub: *Mich. Snyders excud*. Natpis, donja margina: *Effigies admodum Reuerendi Patris/LAVRENTII A BRVNDVSIO Ord. Capuccinorum, et aliquando dicti Ord. Generalis, Viri Apoftolici, vitae Sanctitate, Doctrina, Prædicatione, et Mi:traculis in vita et post mortem clariffimi, qui obiit Vlifibonæ 22. Iulij 1619. Ætat. Suæ anno 62. Konzultiran je fotografski snimak bakroreza u kabinetu grafike Museo Francescano pod kataloškom oznakom V-N-1/1. Za podatke o dimenzijama i kataloškom broju grafike zahvaljujem fra Servusu Giebenu.*

⁵⁶ Vidi Prilog 6: Životopis bl. Anđela iz Acrija.

i na bakrorezu Andrea Bolzonija iz 1743. godine (Sl. 10.),⁵⁷ istaknut palicom za mrtvljenje tijela – simbolom svakodnevne discipline kojom se bl. Anđeo pripremao za propovjedi i misijske djelatnosti među stanovništvom Kalabrije. Blaženik je prikazan u polufiguri, lagano okrenut prema lijevoj strani kompozicije, odjeven u kapucinski habit s dugim pojasom i krunicom. Kao i na ranije opisanim portretima kapucinskih svetaca, prikazan je s bradom, tonzurom i svjetlosnim svetokrugom uokolo glave. U pozadini, s desne strane slike, vidi se detalj brdovitoga pejzaža naslikan plavičastim i ružičastim tonovima s istaknutim stablom čempresa.

Slika 9. Neznani slikar, *Bl. Anđeo iz Acrija*, druga pol. XVIII. st. (?), ulje na platnu, 105 x 84, 5 cm, Varaždin, blagovaonica kapucinskoga samostana

Slika 10. Andrea Bolzoni, *Vera Effigies P. ANGELI AB ACRIO*, 1743., bakrorez, 290 x 210 mm, Beč, Österreichische Nationalbibliothek, Porträt-sammlung.

Kvalitetom najslabiji među opisanim portretima u samostanskoj blagovaonici jest onaj bl. Bernarda iz Offide (lat. *b. Bernardus ab Offida*; Villa d'Appignano kod Offide, 7. XI. 1604. – Offida, 22. VIII. 1694.; Sl. 11.).⁵⁸ Poput čitavoga niza

⁵⁷ Bakrorez, 290 x 210 mm. Beč, Österreichische Nationalbibliothek, Porträtsammlung. Potpis, uz donji rub: *Andr. Bolzoni Incidit Ferarie 1743. Natpis, u kartuši: Vera Effigies / P. ANGELI AB ACRIO / Ordinis Capuccinorum ceterioris Calabriae Provincialis, ac Missionarii eximii; qui virtutum exemplar, ac Domini: / nice Pafsionis propagator extitit. Die 30. Octobris 1739. / ætatis suę 71. Religionis vero 49. Acrii in Domino requievit.*

⁵⁸ Vidi Prilog 7: Životopis bl. Bernarda uz Offide.

ikonografski istovjetnih prikaza u drugim kapucinskim samostanima, izrađen je prema likovno najcitraijem portretu bl. Bernarda, nastalom nakon 1794. godine – slici kapucinskoga slikara, fra Luigija iz Creme (tal. *Luigi da Crema*, svjetovnoga imena Carlo Cerioli, Ombriano di Crema, 1763. – Rim, 1816.),⁵⁹ koju je u grafički medij 1796. godine prenio Domenico Cunego (Verona, 11. I. 1727. – Rim, 8. I. 1803.).⁶⁰ Postoje dvije inačice Cunegovog grafičkoga rješenja.⁶¹ Varaždinska slika slijedi onu u kojoj se sjedeći lik bl. Bernarda nalazi u skromnom interijeru dočaranom jednostavnim drvenim stolom na koji je postavljeno raspelo, položena grana bijeloga ljiljana i lanac.⁶² Prikazan u lijevom poluprofilu, blaženik je rukom podbočio glavu o stol, kontemplirajući nad lubanjom u krilu.⁶³ Na njegovu licu ističe se zamišljen, spušten pogled, dugačka sijeda brada koja mu seže gotovo do pojasa te gologlavo tjeme i čelo okruženi svetokrugom. Slikarska nevješnost autora varaždinskoga portreta, ikonografski u potpunosti vjernog opisanom grafičkom predlošku, se osim u predimenzioniranim proporcijama tijela u odnosu na glavu i dlanove, očituje i u prenaplašenoj linearnosti u prikazivanju detalja lica, ruka i draperije. Rezultirajući dojam jest tvrdoća i neuvjerljivost, osobito u prikazivanju volumena.

Mnogo kvalitetniji primjer jest portret bl. Bernarda iz Offide u blagovaonici kapucinskoga samostana u Vipavskome Križu u Sloveniji (Sl. 12).⁶⁴ Po uzoru na drugu inačicu Cunegove grafike,⁶⁵ blaženik je umjesto u interijeru prikazan u pejzažu od

⁵⁹ Podatci o rođenju i smrti fra Luigija iz Creme preuzeti su s mrežne stranice <http://www.cappuccini-viaveneto.it/box36-sanfelice.html> [13. IX. 2012.].

⁶⁰ Podatci o rođenju i smrti preuzeti su s mrežne stranice <http://www.bildindex.de/obj08035893.html#lhome> [1. VIII. 2012.].

⁶¹ Usp. <http://www.lombardiabeniculturali.it/stampe/autori/5173/> [1. VIII. 2012.].

⁶² Bakropis, 280 x 205 mm. Accademia di Belle Arti Tadini. Natpis, dolje lijevo: *Fr. Luigi Cremasco Cap. inv. dipin. e delin.* Natpis, dolje u sredini: *B. BERNARDO DA OFFIDA LAICO CAP. NO / Morto in Offida di anni 90 alli 22 di Agosto nel 1694.* Potpis, dolje desno: *Domenico Cunego incise Roma 1795.* Podatci preuzeti s pdf dokumenta na stranici http://www.lombardiabeniculturali.it/stampe/schede/S0010-00332/?view=autori&hid=5173&offset=65&sort=sort_date_int [1. VIII. 2012.].

⁶³ O lubanji kao simbolu pobožnosti u poslijetridentskoj ikonografiji usp. Émile Mâle, *nav. dj.*, 1972., str. 209-214.

⁶⁴ Ulje na platnu, 103 x 75, 5 cm. Natpis, margina dolje: *B. BERNARDO DA OFFIDA LAICO PRO-FESSO CAPPUCCINO DELLA / MARCA D'ANCONA MORTO IN OFFIDA DI ANNI 90 ALLI 22 AGOSTO D 1694.* Slika je pripisivana Johannu Michaelu Lichtenreiteru (Passau, 1705. – Gorica, 1780.) koji je 1758. godine naslikao nekoliko slika za crkvu i blagovaonicu kapucinskoga samostana u Vipavskome Križu. U novijoj literaturi atribucija je stavljena pod upitnik. Usp. Tanja Martelanc, *nav. dj.*, 2011., str. 136.

⁶⁵ Bakropis, 248 x 189 mm. Monza, Civica Raccolta di Incisioni Serrone Villa Reale. Natpis, dolje lijevo ispod prikaza: *FR. ALOYSIUS A CREMA CAPUC. INV. PINX. ET DEL.* Natpis, dolje desno ispod prikaza: *DOMINICUS CUNEGO SCULP. 1796.* Natpis, u sredini ispod prikaza: *B. BERNARDI AB OPHYDA ORD. MIN. CAPUCCINORUM/EFFIGIEM. Posveta, dolje u sredini: EXCTMO, AC REVMO D. D. CAESARI BRANCADORO EX COM. SOLENIANIS / ARCHIEPISCOPI NISIBENO*

Slika 11. Neznani slikar, *Bl. Bernard iz Offide*, druga pol. XVIII. st. (?), ulje na platnu, 105 x 84, 5 cm, Varaždin, blagovaonica kapucinskoga samostana

Slika 12. J. M. Lichtenreiter (?), *Bl. Bernard iz Offide*, druga pol. XVIII. st., ulje na platnu, 103 x 75, 5 cm, Vipavski Križ, blagovaonica kapucinskoga samostana

kojega je vidljiva strma stijena i njezin ravni izbojak na koji je bl. Bernard rukom podbočio glavu. U svemu ostalom (kompozicija, položaj tijela, fizionimija lica, atributi) slika i njezin grafički predložak odgovaraju opisanom prikazu blaženika u interijeru.⁶⁶

Pišući o slikama u samostanskoj blagovaonici kapucinskoga samostana u Karlobagu (1973. – 1975.a), Ivy Lentić je spomenula da se »i u refektoriju varaždinskog kapucinskog samostana [...] nalaze kvalitetna djela koja prikazuju očite bolonjeskno-venecijanske utjecaje s kraja 17. i početka 18. stoljeća.«⁶⁷ Unatoč prepoznatoj kvaliteti djela, osobito zamjetnoj na prikazu sv. Antuna Padovan-

/ SACRAE CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE SECRETARIO EC. EC. / D. D. D. / FR. MICHAEL ANGELUS A VENETIIS GUARDIANUS, ET DEFF. R. CAPUCCINUS. Podatci preuzeti s pdf dokumenta na http://www.lombardiabeniculturali.it/stampe/schede/CM010-01109/?view=autori&hid=5173&offset=5&sort=sort_int [1. VIII. 2012.].

⁶⁶ U umjetničkim zbirkama kapucinskih samostana u Krškome i Škofjoj Loki sačuvani su portreti bl. Bernarda iz Offide nastali prema slici kapucinskoga slikara fra Rafaela iz Rima (tal. *Raffaele da Roma*, XVIII./XIX. st.) iz 1795. godine. Nju je u grafički medij prenio Francesco Cecchini (oko 1750. – 1811.). Sliku u škofjeloškom samostanu je 1796. godine naslikao Janez Potočnik (Kropa, 15. VI. 1749. – Ljubljana, 9. II. 1834.). Usp. Tanja Martelanc, *nav. dj.*, 2011., str. 136. O Cecchinijevoj grafici usp. <http://www.lombardiabeniculturali.it/stampe/schede/CM010-00921/> [1. VIII. 2012.]

⁶⁷ Autorica se očito referira na opisane portrete svetaca i blaženika, s obzirom da i sama u tekstu piše o portretima sv. Franje Asiškoga i sv. Bonaventure iz blagovaonice kapucinskoga samostana u Karlobagu. Usp. Ivy Lentić, *nav. dj.*, 1973.-1975.a, str. 265, 266.

skoga i sv. Fidelija iz Sigmaringena, nije nam poznato ime njihovoga autora.⁶⁸ Primamljivo je pretpostaviti da ih je naslikao kapucinski redovnik-slikar, kao što je bilo uobičajeno u talijanskim kapucinskim samostanima, u kojima su autori brojnih slikarskih djela bili braća kapucini – profesionalni slikari ili amateri.⁶⁹ No, vjerojatnije je da su rad jednoga od slikara djelatnih u Varaždinu u drugoj polovici XVIII. stoljeća, kada na temelju stilskih obilježja te komparativnih slikarskih i grafičkih primjera možemo datirati ove portrete.⁷⁰ S obzirom na takvu dataciju, nije sigurno da li se na njih odnosi podatak u samostanskoj *Spomenici* u kojoj se kao donator »Imagines in Refectorio« navodi »I. Baro Petrus Prafsinckÿ: Vice Collonellus Caproncenfis.«⁷¹ Spomenuti barun Prašinski, punoga imena Petar Antun Prašinski de Prasno (lat. *Petrus Antonius Prassinz(s)ky de Prassno*), bio je sin Barbare Sisinački (lat. *Barbara Sissinachky*) i plemenitoga Petra (Franje) Prašinskog de Prasno (lat. *Petrus Prassinz(s)ky de Prassno*), koji je od sredine XVII. stoljeća obnašao službe tridesetničara u Nedelišću, podžupana Varaždinske županije i kraljevskoga savjetnika u požunskoj komori.⁷² U *Kućnoj povijesti zagrebačkoga isusovačkoga kolegija (Historia Collegii Zagrabienensis Societatis Iesu)* Petar Prašinski je naveden kao donator crkve sv. Katarine u Zagrebu, zahvaljujući kojem je 1677. godine dovršen (obojan i pozlaćen) oltar svetih mučenika, poznatiji kao *ara Mikulichiana* (I. J. Altenbach, T. Derwant, 1675. – 1677.).⁷³ Bliski odnos s isusovcima

⁶⁸ Moguće je da slike nisu rad samo jednoga slikara s obzirom na zamjetne razlike u njihovoj kvaliteti, vidljivo slabijoj na, na primjer, portretu bl. Bernarda iz Offide, kao što je već ranije u tekstu istaknuto.

⁶⁹ Među mnogim anonimnim kapucinskim slikarima u Italiji, kvalitetom i brojem sačuvanih djela ističu se poznata umjetnička imena poput fra Cosma iz Castelfranca, poznatijeg pod svjetovnim imenom Paolo Piazza (+1620.), fra Semplicea iz Verone (c. Verona, 1589. – Rim, 1654.), fra Massima iz Verone (oko 1608. – 1679.), minijaturista Ippolita Galantinija (1627. – 1706.) i Bernarda Strozziija (o. 1581. – 1644.). Usp. Rodolfo Palluchini, *nav. dj.*, 1981., str. 52, 130-131, 155-163, 292-293.

⁷⁰ U slovenskim kapucinskim samostanima i crkvama portrete svetaca slikali su ranije spomenuti Johann Michael Lichtenreiter i Janez Potočnik sredinom i u drugoj polovici XVIII. stoljeća. Usp. Tanja Martelanc, *nav. dj.*, 2011., str. 128, 129, 130, 132, 135, 136. Od kapucinskih redovnika-slikara u Sloveniji su poznati brat Oswald koji je 1668. godine naslikao sliku *Svih Svetih* u kapucinskoj crkvi u Vipavskom Križu. U Krškom je djelovao brat Tomaž (Joseph Rautter de Rauttersberg, Kropa, 17. II. 1689. – Škofja Loka, 21. V. 1751.) kojem se pripisuje slike *Pohodenja i Sv. Karla Boromejskoga sa svetcima* (1740.) u kapucinskome samostanu u Krškem. Usp. Emilijan Cevc, *Kapucini umetniki*, u: Angel Kralj, *Kapucinski samostan s cerkvijo v Krškem; 350-letnica posvetitve cerkve*. Ljubljana: Kapucinski provincialat, 1994., str. 44.

⁷¹ Usp. PRO. MEMORIA, str. 18.

⁷² Usp. Josip Barbarić (ur.), *Zapisnici poglavarstva grada Varaždina*. Svezak VII. 1660. – 1671. Varaždin: Povijesni arhiv u Varaždinu, 1997., str. 18; Isti, *Zapisnici poglavarstva grada Varaždina*. Svezak VIII. 1672. – 1684. Varaždin: Povijesni arhiv u Varaždinu, 2000., str. 14, 16, 17, 18; Isti, *Zapisnici poglavarstva grada Varaždina*. Svezak IX. 1685. – 1714. Varaždin: Povijesni arhiv u Varaždinu, 2003., str. 16, 17, 18, 209.

⁷³ Usp. Katarina Horvat-Levaj, Doris Baričević, Mirjana Repanić-Braun, *Akademski crkva sv. Katarine u Zagrebu*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2011., str. 160, 198. Osim toga, Petar Prašinski

nastavlja i njegov sin Petar Antun, dopukovnik Križevačke vojne posade, koji je 1710. izabran za nadstojnika isusovačke *Kongregacije od Uznesenja Marijina* (lat. *Congregatio Beatae Virginis Mariae Assumptae*).⁷⁴ Za pretpostaviti je da se pod slikama u refektoriju, za koje je mlađi barun Prašinski darovao novac, predmnijevao točno određen ikonografski repertoar, uobičajen za prostore kapucinskih blagovaonica, kao što su ranije opisani portreti svetaca i blaženika. U tom je smislu zanimljiv još jedan podatak u *Spomenici* iz kojega saznajemo da je »Coopertorium Imaginis majoris in Refectorio« da izraditi »Rmus D. Comes Emericus Efferhazj pro tunc Gnrlis PP. Paulinorum.«⁷⁵ Možda bismo u ovom navodu mogli iščitati klasičnu latinsku sintagmu *Imagines maiorum* u značenju slika ili bista predaka, koja posve odgovara sačuvanim i opisanim portretima u blagovaonici.⁷⁶

Prikaze kapucinskih svetaca nalazimo u hodniku klaustura varaždinskoga kapucinskoga samostana. Među portretima sv. Josipa Leoneškoga i sv. Lovre Brindiškoga, tematikom se ističe slika *Mučeništva sv. Fidelija iz Sigmaringena* (Sl. 13.)⁷⁷ Najraniji prikaz mučeništva sv. Fidelija je grafička ilustracija u djelu Luciana von Schrunsa *Probatica sacra cisarulana* (1674.).⁷⁸ Na prizoru smještenom u pejzažu, s istaknutom poligonalnom apsidom i zvonikom crkve s desne strane kompozicije, sv. Fidelije je prikazan u klečćem položaju okružen svojim mučiteljima. Dvojica mu dugim mačevima probijaju lijevi bok, a druga dvojica, smješte-

je sa svojom suprugom Barbarom Sisinački (prema Vaninu Šišinački) 1685. godine za kapelicu sv. Josipa kod Zagreba, koju je 1670. godine dala podići Helena Ručić rođ. Patačić, darovao 7 forinti za novu crvenu misnicu. Darovima su potpomagali i rad isusovačkoga sjemeništa sv. Josipa. Usp. Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod I: rad u XVI. stoljeću, zagrebački kolegij*. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 1969., str. 250, 252.

⁷⁴ Usp. Miroslav Vanino, *nav. dj.*, 1969., str. 310.

⁷⁵ Usp. PRO. MEMORIA, str. 18. Emerik Esterházy (Vágryhely, 17.XII. 1665. – Požun, 6. X. 1745.), istaknuti general pavlinskoga reda (1702. – 1708.), biskup zagrebački (1708. – 1722.) i vesprinski (od 1723.) te dvorski kancelar, bio je darežljivi donator ne samo svoga, pavlinskoga reda, već i drugih redovničkih zajednica i crkava. Među njegove najpoznatije donacije ubraja se oltar sv. Ignacija (Francesco Robba, 1728. – 29.) u crkvi sv. Katarine u Zagrebu. Usp. AA. VV., *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*. Zagreb: Školska knjiga, 1995., str. 383-391.

⁷⁶ Uz opisane portrete franjevačkih i kapucinskih svetaca i blaženika, u blagovaonici varaždinskoga kapucinskoga samostana danas se nalaze slike *Posljednja večera* (ulje na platnu, 212, 5 x 361 cm, XIX. st.?), *Sv. Libor* (ulje na platnu, 177, 5 x 126, 5 cm, XVIII. st.?), *Sv. Franjo u zanosu* (ulje na platnu, 106 x 85 cm, XVIII. st.), *Portret kardinala Francesca Marie Casinija* (ulje na platnu, 114 x 90 cm, 1712. – 1719.?) i prikaz *Bogorođice* (ulje na platnu, 52 x 40, 5 cm, XVIII. st.). Zanimljivo je istaknuti opasku Anđele Horvat u jednoj od njezinih putnih bilježnica, u kojoj je prilikom posjeta kapucinskome samostanu u Varaždinu godine 1963./64. brzim rukopisom zabilježila »1 slika u refektoriju«, bez dodatnih pojašnjenja o kojoj se slici radi. Usp. Anđela Horvat, *Putne bilježnice*, XX (XXI), 1963.-64., Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, str. 145.

⁷⁷ Ulje na platnu, 187 cm x 101, 5 cm. Natpis u dnu slike: S. FIDELIS ORD S. FRANCISCI CAPUCINORUM S CON / GREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE PROTOMARTYR.

⁷⁸ Neznani autor, bakrorez, 120 x 65 mm. Natpis, na donjoj margini: P. Fidelis Sigmaringanus Capucinus, pro fide occisus die 24 Aprilis 1622. Usp. Richard Schell, *nav. dj.*, 1977., str. 55.

Slika 13. Blasius Grueber, *Mučeništvo sv. Fidelija iz Sigmaringena*, sredina XVIII. st. (?), ulje na platnu, 187 cm x 101, 5 cm, Varaždin, hodnik klaustra kapucinskoga samostana

Slika 14. Sebastiano Conca, *SANCTUS FIDELIS a SIGMARINGA*, 1729., bakrorez, bakropis, 406 x 320 mm, Rim, Museo Francescano

na iza mučenikovih leđa zamahuju prema njemu bodljikavim mlatom i mačem. Pogleda usmjerenoga prema nebesima, iz svečevih usta izlaze riječi *Iesus! Maria! Miserere Mei Deus!* U donjem desnom kutu kompozicije, jedan od sudionika mučeništva pada na tlo vidjevši anđela kako, noseći lovorov vijenac i palminu grančicu, silazi s rastvorenih nebesa u gornjem desnom kutu. Grafika je kao predložak poslužila nizu kasnijih slikarskih i grafičkih djela. Jedno od njih je slika *Mučeništvo sv. Fidelija* (1729.) koju je povodom proslave Fidelijeve beatifikacije, 24. ožujka 1729., za baziliku sv. Ivana Lateranskoga u Rimu, u kojoj je svečanost održana, naslikao Sebastiano Conca (Gaeta, 8. I. 1680. – Napulj, 1. IX. 1764.). Sliku koja se, nažalost, nije sačuvala, u medij grafike je preveo sam Conca (1729.; Sl. 14.).⁷⁹ Fidelijevi mučitelji na njoj su prikazani kao rimski vojnici, a čitav je prizor smješten u rimski ambijent dočaran masivnim klasičnim stupovima, kojima je perspektivno iluzionirana prostorna dubina. U stražnjem planu, djelomično zakrivena drve-

⁷⁹ Bakrorez, bakropis, 406 x 320 mm. Rim, Museo Francescano, kat. br. I A 14 - 7. Natpis, donja margina: *SANCTUS FIDELIS a SIGMARINGA Suevus Ord. Min. S. Francisci / Capucc. Prefectus Mifsionis in Rhetia, et ProtoMartyr S. Congregationis de / Propaganda Fide, in Pago Seuis die 24. Aprilis 1622. ab Hereticis interfectus.*

ćem, nalazi se kružna građevina nalik hramu. Sv. Fidelije prikazan je kako klečeći, raširenih ruku i pogleda uprtoga u nebo, prihvaća svoje mučeništvo. Niz čelo mu se slijeva mlaz krvi iz rane na glavi. Jedan od mučitelja s desne strane kopljem mu probija grudi. Dramatičnost prizora dodatno je naglašena gestom vojnika iza svečevih leđa koji se sprema udariti ga snažnim zamahom buzdovanom. Mačem je prema svetcu zamahnuo i lik s njegove desne strane iza kojeg se otkriva lik mučitelja koji mu zariva koplje u leđa. Zgražanje nad okrutnošću ubojstva izraženo je izrazima lica nekih od svjedoka, prikazanih u srednjem planu kompozicije. Anđeo, koji se spušta s nebesa u pratnji dviju krilatih anđeoskih glavicu, sv. Fideliju pruža lovorov vijenac i palminu grančicu. Iako je mučeništvo najčešće prikazivan prizor iz života sv. Fidelija, njegova je varaždinska inačica zanimljiva zbog ikonografske rijetkosti u našim krajevima (temu ne nalazimo u drugim kapucinskim crkvama i samostanima u Hrvatskoj i Sloveniji). Na slici koju je Mirjana Repanić-Braun (1998.) na temelju stilskih obilježja pripisala varaždinskome slikaru Blasiusu Grueberu (? , oko 1700. – Varaždin, 6. siječnja 1753.),⁸⁰ sv. Fidelije i njegovi krvnici prikazani su u približenom i suženom kadru u odnosu na ranije opisane grafike. Prednjim planom slike, formata uspravno postavljenoga i lučno zaključenoga pravokutnika, dominira lik klečećega svetca odjevenog u tamno-smeđi kapucinski habit. Pogleda uzdignutoga prema nebu i blago raširenih ruku, s velikim raspelom u desnici, sv. Fidelije se s mirnoćom predaje svojim mučiteljima smještenim iza njegovih leđa. Jedan od njih mu kopljem probija grudi, a drugi se sprema, sličnom gestom kao na Concinoj grafici, snažnim zamahom sablje odrubiti mu glavu. Slikar je odlučio kompoziciju upotpuniti i trećim likom krvnika kojeg, uslijed nedostatka prostora, smješta pomalo nezgrapno u stražnji plan slike, dolje lijevo. Neproporcionalno malen u odnosu na ostale likove, on u prizoru sudjeluje poput promatrača, iako buzdovan u njegovim rukama i pokret, dočaran položajem tijela, sugeriraju da je krenuo pridružiti se okrutnom činu. Dramatičnost je podcrtana i koloritom, žarko crvenom bojom odjeće središnjega mučitelja, koja u obliku kapljica krvi iz Fidelijevih rana na glavi, vratu, ramenu i grudima, curi niz njegov tamni habit. Uz naglašenu crvenu boju, na odjeći desnoga mučitelja ističu se još intenzivno modra i prigušeno žuta boja, prisutne na detaljima u cjelokupnom kolorističkom aranžmanu slike. Tamni oblak u pozadini i dijagonala perspektivno skraćenoga zida u gornjem desnom kutu smještaju čitav prizor, dodatno pojašnjen latinskim natpisom, u eksterijer. Unatoč nespretnostima u prikazivanju proporcija i prostornih odnosa te pomalo krutim pokretima, varaždinsko *Mučeništvo sv. Fidelija* zanimljiv je primjer relativno brze recepcije i primjene likovnih invencija koje su se iz umjetničkih središta, kakav je bio Rim,

⁸⁰ Usp. Mirjana Repanić-Braun, *nav. dj.*, 1998., str. 99, 100.

proširile na njihovu periferiju. Iako se izričito ne spominje u samostanskoj *Spomenici*, sliku su kapucini najvjerojatnije naručili povodom kanonizacije sv. Fidelija proslavljene 29. lipnja 1746. godine. Istoga dana na čast oltara je uzdignut i sv. Josip Leoneški (lat. s. *Josephus a Leonessa*; Leonessa, Rieti, 8. I. 1556. – Amatrice, 4. II. 1612.),⁸¹ još jedan kapucinski svetac čiju je hagiografiju i ikonografiju obilježilo mučeništvo. Anđeoska intervencija, kojom je ovaj carigradski misionar nakon tri dana mučenja na kukama, spašen od smrti, prikazana je u gornjem lijevom kutu na varaždinskome *Portretu sv. Josipa Leoneškoga* (Sl. 15.).⁸² Čudotvorno spasenje,⁸³ obasjano zrakama božanske svjetlosti, doima se poput slike na zidu pred kojim se u gotovo punoj visini nalazi krupni stojeći lik sv. Josipa. Odjeven u tamnosmeđi kapucinski habit, svetac ispunjava skoro čitav prednji plan slike formata uspravno postavljenoga pravokutnika. Niz desni bok, gotovo do ruba haljine, mu visi pleteni pojas, a niz lijevo bedro krunica s križem. Lijevom rukom drži veliko raspelo na koje pokazuje desnim kažiprstom. Iako je tijelom okrenut frontalno prema promatraču, u stavu blagoga kontraposta, glava s dugom sijedom bradom i tonzurom prikazana je u laganom lijevom poluprofilu. Na licu se ističu velike zamišljene oči odsutnoga pogleda. Do njegovih nogu, u desnom donjem kutu slike, prikazan je *putto* s bičem i lancem za mrtvljenje tijela. Naslikani pomoću tankih poteza i mrlja vršne svjetlosti, kakve vidimo i na anđeoskim krilima, ovim je instrumentima pokore oduzet svaki osjećaj težine. Dojam reprezentativnosti čitavoga portreta naglašen je latinskim natpisom u raskošno uokvirenoj kartuši pod svečevim nogama. Izdižući svečev lik od donjega ruba slike, kartuša podsjeća na postolje na kojem je figura svetca istaknuta poput skulpture. *Portret sv. Josipa Leoneškoga*, čiji nam autor do sada još imenom nije poznat, vjerojatno je, poput slike *Mučenje sv. Fidelija*, izrađen povodom proslave svečeve kanonizacije 1746. godine.⁸⁴

Među slikama varaždinskoga kapucinskoga samostana svojom se reprezentativnošću ističe i *Portret sv. Lovre Brindiškoga* (Sl. 16.).⁸⁵ Iako bi sudeći po natpisu

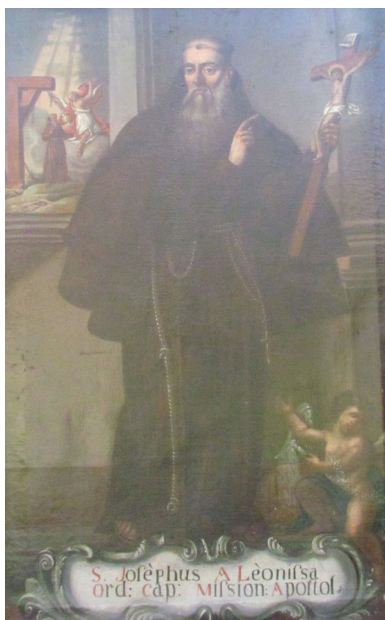
⁸¹ Vidi Prilog 8: Životopis sv. Josipa Leoneškoga.

⁸² Ulje na platnu, 183 x 118, 3 cm. Natpis u kartuši: *S. Jofēphus A Lèonifsa / Ord: Cap: Mifson: Apoftol.*

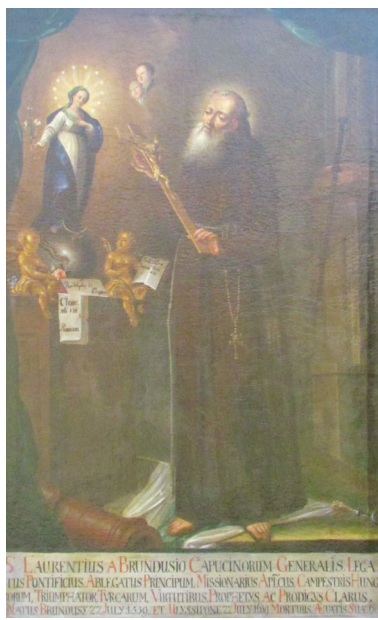
⁸³ Čudesno spasenje sv. Josipa Leoneškoga je glavna tema slike koja se čuva u. kapucinskoj crkvi sv. Ane u Škofjoj Loki. Kao likovni predložak poslužila joj je grafika Pietra Campane (Soriano, 1725. – Rim, 1779.) nastala prema slici Ludwiga Sterna (Rim, 5. X. 1709. – 25. XII. 1777.). Usp. Tanja Martelanc, *nav. dj.*, 2011., str. 130, 131.

⁸⁴ S obzirom da su svetcima proglašeni istoga dana, Sv. Fidelije iz Sigmaringena i sv. Josip Leoneški često su prikazivani zajedno. Među najpoznatijim slikama je ona Giovannija Battiste Tiepola (Venecija, 5. III. 1696. – Madrid, 27. III. 1770.) u Pinakotheci u Parmi (ulje na platnu, 1747. – 1757., 247 x 171 cm). Slika simbolizira pobjedu nad krivovjerstvom kroz propovjednički žar sv. Fidelija i molitveni zanos sv. Josipa. Usp. Richard Schell, *nav. dj.*, 1977., str. 126, 127.

⁸⁵ Ulje na platnu, 191 x 120 cm. Natpis, u dnu slike: *S. LAURENTIUS A BRUNDUSIO CAPUCI-*

Slika 15. Neznani slikar, Sv. Josip Leoneški, sredina XVIII. st. (?), 183, 5 x 118, 3 cm, Varaždin, hodnik klaustura kapucinskoga samostana

Slika 16. Neznani slikar, Sv. Lovro Brindiški, kraj XVIII. st./poč. XIX. st. (?), 191 cm x 120 cm, Varaždin, hodnik klaustura kapucinskoga samostana

uz donji rub slike, u kojem je Lovro označen kao *sanctus*, portret mogli datirati na kraj XIX. stoljeća, točnije nakon svečeve kanonizacije 1881. godine, vjerojatnije je da je nastao ranije, krajem XVIII. ili početkom XIX. stoljeća. Ovoj pretpostavci u prilog idu fizički tragovi na slici koji pokazuju da je krajnji lijevi dio natpisa naknadno preslikan svjetlijom nijansom bijele, i to na mjestu gdje se danas nalazi slovo S.⁸⁶ Jednostavnom intervencijom najvjerojatnije je prekrivena nekadašnja

NORUM GENERALIS LEGA / TUS PONTIFICIUS, ABLEGATUS PRINCIPIM, MISSIONARIUS APLCUS, CAMPESTRIS HUNGA / RORUM, TRIUMPHATOR TVRCARUM, VIRTUTIBUS PROPHECY AC PRODIGIS CLARUS. / NATUS BRUNDUSY 22 JULY 1559, ET ULYSSIPONE 22 JULY 1619. MORTUUS ÆTATIS SUÆ 60. Natpisi podno Bogorodičinih nogu: a) Rudolpho ii / Pragam. b) Cleme / nti viiii / Romam. Natpis u knjizi u rukama putta: Sub : / tuum // Prae, / Sidi, / um.

⁸⁶ Slovo S je, kao i početna slova drugih riječi na natpisu, naglašen crvenom bojom, no njezina je nijansa nešto prigušenija. Kasniji premaz bijele boje djelomično je prekrio i vodoravnu hastu slova T iz nastavka riječi *legatus* u redu ispod. Kasnija intervencija se vidi i na slovu L iz Lovrinoga imena u obliku ružičaste točke na okomitoj hasti slova. Moguće je da je do ove intervencije došlo prilikom

oznaka prikazanoga lika kao blaženika, *beatusa* (skraćeno *B. Laurentius*), kojim je Lovro proglašen 23. svibnja 1783. Brojne titule, kojima su u natpisu opisani njegova različita poslanja, zasluge te duhovne i intelektualne sposobnosti, vizualno su potkrijepljene i obogaćene odabranim ikonografskim atributima. Njima je istaknuta svečeva zasluga u širenju kapucinskoga reda Srednjom Europom *sub praesidium Beatam Mariam Virginem*, na slici prikazane u liku *Bezgrješne*,⁸⁷ te crkvenom i svjetovnom potporom pape Klementa VIII. (30. I. 1592. – 3. III. 1605.) i cara Rudolfa II. Habsburga (1576. – 1612.), čijim su imenima adresirani dokumenti (pisma?) na drvenome postolju. No središnji, stojeći lik svetca je prije svega prikazan kao *triumphator Tvrcarum*, s osmanskom zastavom i položenom topovskom cijevi pod nogama. Njih možemo čitati kao simbole pobjede u bitici kod Székesfehérvára (1601.), u kojoj je, u ulozi carskoga vojnoga kapelana naoružanoga samo raspelom, koje drži i na slici, sudjelovao sv. Lovro. Bodrenje kršćanske vojske i rekatolicizacija od Osmanlija osvojenih teritorija, biti će tijekom XVII. i XVIII. stoljeća jedna od glavnih pastoralnih djelatnosti kapucina na istočnim rubovima srednjeeuropskoga područja. Njime se prostirala i nekadašnja *Štajerska kapucinska provincija* potekla iz češko-austrijsko-štajerskoga komesarijata čiji je glavni utemeljitelj bio sv. Lovro Brindiški. Stoga je opisanim portretom ujedno ukratko ispričana i najranija povijest kapucina u Srednjoj Europi te njihovo djelovanje kojima je glavne smjernice, svojim vlastitim primjerom, zadao sv. Lovro. Iako prikazan kao *triumphator*, svečev lik na varaždinskoj slici zrači blagošću, suptilnošću i mirnoćom, izraženima kontemplativnim izrazom lica i elegantnim položajem ruku kojima pažljivo pridržava raspelo. Razgrnute tamno-zelene zavjese, koje padaju niz čitavu visinu lijevoga ruba slike, formata uspravno postavljenoga pravokutnika, i zakrivaju njezin gornji desni kut, pojačavaju ovaj dojam meditativnosti, stavljajući promatrača u položaj slučajnoga sudionika svetoga dijaloga između sv. Lovre, Bogorodice i zlatnih *putta* u njezinom podnožju.

Opisani portreti kapucinskih svetaca i blaženika u kapucinskome samostanu i Crkvi Presvetoga Trojstva u Varaždinu čine vrlo vrijedan dio slikarske baštine ne samo grada Varaždina već i na prostoru čitave Hrvatske. Iako se likovno i iko-

»čišćenja« opisanih slika u hodniku varaždinskoga samostana koje je pod vodstvom i naputcima prof. Paula Vojkovića, akademskoga slikara iz Varaždina, izveo jedan član samostanske zajednice. Za podatke o »čišćenju« slika zahvaljujem gvardijanu Mirku Kemivešu.

⁸⁷ *Bezgrješna* (lat. *Immacolata*) je 1714. godine postala zaštitnicom kapucinskoga reda, a posvećena joj je bila *Štajerska kapucinska provincija*. Zanimljivo je istaknuti da je i prva crkva u Rimu posvećena *Bezgrješnom Začecu Marijnom* bila kapucinska crkva *Santa Maria della Concezione* (1631.). Usp. Felix Mareto, *Beata Maria Virgo Immaculata Patrona Principalis Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum*, u: Melchior a Pobladura (ur.), *Regina Immaculata: studia a sodalibus capuccinis scripta occasione primi centenarii a proclamatione dogmatica Immaculatae Conceptionis B. M. V.* Rim: Instituti Historici Ordinis Fr. Min. Capuccinorum Edita, 1955., str. 295-301.

nografski u potpunosti uklapaju u jasno definirane okvire vizualnoga identiteta kapucinskoga reda, usklađenoga s idejama poslijetridentske crkvene obnove i njezine ikonografije, u domaćoj povijesti umjetnosti predstavljaju osamljen primjer brojnošću i kvalitetom prikazanih svetaca. U drugim kapucinskim samostanima u Hrvatskoj, utemeljenim tijekom XVII. i XVIII. stoljeća (Rijeka, Osijek, Karlobag, Vodnjan), ovi nam se prikazi, nažalost, ili nisu sačuvali u cijelosti, ili njihove inačice nalazimo u kvalitetom puno slabijoj redakciji XIX. i XX. stoljeća. Stoga za najbližim komparativnim primjerima trebamo posegnuti u slovenskim kapucinskim samostanima i crkvama (Celje, Krško, Škofja Loka, Vipavski Križ) u kojima slijedeće gotovo identičnih ikonografskih programa i grafičkih predložaka svjedoči o načinima kojima su kapucini promovirali i širili čašćenje vlastitih svetaca i blaženika. Slike pripisane Ioannesu Georgiusu Zirkyu (*Sv. Franjo Asiški i Bogorodica sa svetcima zavjetuju Varaždin Presvetom Trojstvu*, oko 1700.) i Blasiusu Grueberu (*Mučeništvo sv. Fidelija iz Sigmaringena*, oko 1746.?) svjedoče, pak, da su varaždinski kapucini slikarsku opremu za svoje samostane naručivali kod dostupnih i u domaćoj sredini prihvaćenih umjetnika uključujući se na taj način u likovna strujanja karakteristična za područje u kojem su se njihovi samostanski sklopovi nalazili. Postignutom ikoničnošću svetačkih portreta kapucini su si osigurali vizualnu prepoznatljivost među drugim poslijetridentskim redovima, a vezanost za novu sredinu dodatno su naglasili isticanjem pastoralno jasno određenih simbola.

Prilozi:

Prilog 1: Kratka povijest *Štajerske kapucinske provincije* (1618. – 1921.)

Štajerska kapucinska provincija, proizašla iz *Štajerskoga komesarijata* (1608.), utemeljena je 1618. godine. Središte *Provincije* bilo je u Grazu, a u posljednjem razdoblju u Celju (1906. – 1921.). Na svome je vrhuncu, 1769. godine, Provincija brojala 820 redovnika u 33 samostana, uključujući samostane na području današnje Slovenije i Hrvatske. Pripadali su joj samostani u: Grazu (c. sv. Antuna Padovanskoga, 1600.), Ljubljani (c. sv. Ivana Evanđelista, 1606./1607.), Bruck an der Mur (c. sv. Ivana Evanđelista, 1606./1607.), Gorici (c. sv. Marije, 1583./1591.), Rijeci (c. sv. Augustina, 1609./1610.), Celju (c. sv. Cecilije, 1609.), Mariboru (c. sv. Marije Milosne, 1609./1613.), Radgoni (c. sv. Jakova, 1614./1617.), Ptuju (c. sv. Franje Asiškoga, 1623.), Zagrebu (c. sv. Marije Bezgrješne, 1618.), Trstu (c. sv. Apolinara, 1617./1623.), Cormonsu (c. sv. Marije Loretske, 1624.), Villachu (c. sv. Marije Milosne, 1629.), Wolfsbergu (c. Marijina Uznesenja, 1623./1634.), Vipavskome Križu (c. sv. Franje Asiškoga, 1637.), Leibnitzu (c. sv. Andrije apostola, 1634./1639.),

Krškom (c. sv. Marije Bezgrješne, 1640.), Kranju (c. sv. Mihovila arhandela, 1640.), Tamswegu (c. sv. Marije Loretske, 1634.), Murau (c. Presvetoga Trojstva, 1645.), Klagenfurtu (c. sv. Marije Bezgrješne, 1644./1646.), Grazu (c. sv. Ivana Krsitelja, 1648.), Gradisci (c. sv. Marije Bezgrješne, 1650.), Hartbergu (c. Marijina Uznesenja, 1654.), Murecku (c. sv. Marije Bezgrješne, 1667.), Novom Mestu (c. sv. Josipa, 1658.), Leobenu (c. sv. Antuna Padovanskoga, 1690.), Varaždinu (c. Presvetoga Trojstva, 1699./1701.), Knittelfeldu (c. sv. Marije, 1705.), Škofja Loka (c. sv. Ane, 1707.), Schwanbergu (c. posvećena anđelima čuvarima, 1706.), Karlobagu (c. sv. Josipa, 1710.), Irdningu (c. sv. Josipa, 1711.). Godine u zgradama odnose se na vrijeme dolaska kapucina u pojedina mjesta i/ili polaganje temeljnih kamenova samostana. Reforme cara i hrvatsko-ugarskoga kralja Josipa II. Habsburga (1765. – 1790.; 1780. – 1790.) uvelike su promijenile sliku Provincije. Brojni samostani su ukinuti, a osnivanjem *Hrvatsko-primorske kustodije sv. Stjepana kralja* 1783. godine, *Štajerska kapucinska provincija* svedena je na 13 samostana. Nakon raspada Habsburške monarhije i završetka Prvoga svjetskoga rata (1918.), samostani unutar jugoslavenskih granica združeni su u *Ilirsku provinciju* utemeljenu 1921. godine. Samostani u Vipavskome križu, Gorici i Rijeci pripojeni su *Venecijanskoj kapucinskoj provinciji*, a samostani u Koruškoj i austrijskoj *Štajerskoj Bečkoj kapucinskoj provinciji*. Godine 1967. *Ilirska provincija* je razdijeljena na *Hrvatsku* i *Slovensku kapucinsku provinciju*. Usp. Metod Benedik, Angel Kralj, *Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih. Nekdanja Štajerska kapucinska provinca*. Acta Ecclesiastica Sloveniae 16. Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti Univerze, 1994., str. 11-12, 22-36; Fra Juro Šimić, *Franjevci kapucini*. Varaždin: Župa sv. Vida (kapucini), 2010., str. 56-73.

Prilog 2: Dolazak kapucina u Varaždin i gradnja samostana.

O dolasku kapucina u Varaždin i osnivanju varaždinskoga kapucinskoga samostana već se mnogo pisalo. Tako je poznato da su hrvatski staleži 1652. godine zatražili provincijala *Štajerske kapucinske provincije*, oca Hijacinta iz Graza, da u Varaždin pošalje kapucine. Tome su se izrazito protivili varaždinski franjevci zbog straha da će im pridošlice smetati kod mendikacije koju su franjevci od pobožnih ljudi sabirali prigodom žetve i berbe. Tužeći se generalu franjevačkoga reda u Rimu, varaždinski su franjevci, posredovanjem provincijala franjevačke provincije sv. Ladislava, uspjeli od papinske stolice, odnosno *Svete kongregacije*, isposlovati odluku kojom se ne dozvoljava osnivanje kapucinskoga samostana u Varaždinu, što je izazvalo veliko nezadovoljstvo među predstavnicima hrvatskoga plemstva. Među nezadovoljnima se posebno istakla grofica Marija Magdalena Drašković rođ. Nadasdy (1647. – 1719.). Ona se 1695. godine obratila caru

Leopoldu I. Habsburgu (1658. – 1705.) pisanom molbom u kojoj je istakla da u Varaždinu želi na svoj trošak podići kapucinski samostan. Osim protivljenja varaždinskih franjevaca, prepreka dolasku kapucina bila je opasnost od Osmanlija koja je tada prijetila hrvatskim krajevima te nedostatak redovnika-kapucina iz domaćih krajeva koji bi mogli propovijedati na hrvatskom jeziku. Nakon jenjavaanja osmanske opasnosti tijekom Velikog bečkog rata (1683. – 1699.), ponovno se otvara pitanje dolaska kapucina u Varaždin na sjednici Hrvatskog sabora održanoj 15. II. 1696., sa zaključkom da će Sabor, ukoliko ustreba, u Rim poslati posebnog izaslanika koji će ondje »govoriti i raditi u ime Kraljevine Hrvatske«. Nakon novih pregovora s provincijalom i prvacima franjevačke provincije sv. Ladislava 1697. godine u zagrebačkom franjevačkom samostanu, na kojima je dogovoreno da će »hrvatska država dati franjevačkom samostanu u Varaždinu 1000 ugarskih forinti (dukata) čim se kapucini uvedu i nastane u Varaždinu«, franjevci su se prestali protiviti njihovom dolasku u Varaždin, te su obećali da će o svojoj privoli pismeno izvijestiti generala franjevačkoga reda u Varaždinu. O ovakvoj odluci odmah je bila obaviještena grofica Magdalena Drašković-Nadasdy, glavna donatorica kapucinskoga samostana u Varaždinu, a njezin sin, grof Ivan V. Drašković (? , oko 1660. – Varaždin, 1733.) izjavio je da će se gradnji kapucinskoga samostana u Varaždinu pristupiti čim kapucinima stigne dozvola Kongregacije u Rimu. Do toga je došlo tek 1699. godine, pa će 20. listopada iste godine zagrebački biskup Stjepan Selišćević (1694. – 1703.) provincijalu *Štajerske kapucinske provincije*, kojoj je pripojen i varaždinski samostan, ocu Lambertu iz Niederdorfa, uručiti dekret kojim se dozvoljava dolazak kapucina u Varaždin i osnivanje samostana. Prvih pet kapucinskih redovnika u Varaždin je stiglo 26. listopada 1699. u pratnji cijeloga definitorija *Štajerske kapucinske provincije* na čelu s provincijalom o. Lambertom. Svečani uvod kapucina u samostan uslijedio je 28. listopada 1699., a među prisutnima se ističu opat, arhiđakon i zagrebački kanonik Nikola Gotl u službi izaslanika zagrebačkoga biskupa Stjepana Selišćevića, grof Ivan Drašković, baruni Ivan Andrija Makar i N. Schoffman, protonotar Juraj Plemić, gradski sudac i članovi Magistrata grada Varaždina, popraćeni brojnim drugim crkvenim dostojanstvenicima, plemstvom i građanstvom. Isprva su kapucini stanovali u kući gradskoga činovnika Markušića uz zidine blizu gradskih vrata. Kao prikladno mjesto za izgradnju kapucinskoga samostana i crkve, te dovoljno veliko da uklopi i samostanski vrt, pokazalo se zemljište izvan gradskih zidina, na početku južnoga predgrađa Varaždina. S obzirom da je veći dio toga zemljišta bio u vlasništvu župe sv. Nikole, grof Juraj Erdödy, kraljevski sudac i veliki župan Varaždinske županije, uspio je dogovoriti s varaždinskim župnikom Franjom Mužinićem da spomenuto zemljište podari kapucinima, a u zamjenu za jednako veliko zemljište grofa Erdödy. Na odabranom mjestu nalazila se drvena kapela

posvećena Presvetome Trojstvu uokolo koje je bilo groblje. Bratovština Presvetoga Trojstva ovu je kapelu predala kapucinima koji su preuzeli titulara kapele i prenijeli ga na buduću samostansku crkvu. Temeljni kamen samostana će 25. travnja 1701. blagosloviti zagrebački biskup Stjepan Selišćević (1694. – 1703.), a zagrebački biskup Martin Brajković (1703. – 1708.) će crkvu u čast Presvetome Trojstvu posvetiti 14. lipnja 1705. Samostan je imao 27 ćelija i 4 bolničke sobe. U njemu se od 1706. godine nalazio novicijat, a od 1707. do 1775., s kraćim prekidima, studij filozofije i teologije. Usp. Ladislav Ebner, *Historisch statistisch topographische Beschreibung der königlichen Freystadt Varasdin*, Varaždin, 1827., str. 141-143; Gjuro Szabo, *nav. dj.*, [1929.], f. 16, 18, 39-40; Rudolf Horvat, *nav. dj.*, 1993., str. 215-217, 219-220; Metod Benedik, Angel Kralj, *nav. dj.*, 1994. str. 34; Mirko Kemiveš, *Dolazak kapucina u Varaždin i znameniti kapucini tijekom 300 godina varaždinskog samostana*, u: Radovi Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu/HAZU, 12/13, Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU, 2001., str. 123-146; Bonaventura Zvonimir Šagi, *Pastoralna djelatnost kapucina u Varaždinu*, u: Radovi Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu/HAZU, 12/13, Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU, 2001., str. 165-174; Jure Šarčević, *Dolazak kapucina u Varaždin*, u: Radovi Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu/HAZU, 12/13, Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU, 2001., str. 115-121; Mirko Kemiveš, *Kapucinski samostan u Varaždinu*, u: Šicel Miroslov, Slobodan Kaštela (gl. ur.), *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209.-2009.* Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa (Varaždin, 3. i 4. prosinca 2009.) u Varaždinu, Zagreb-Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti-Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009., str. 110-113.

Prilog 3: Životopis sv. Feliksa Kantalicijškoga

Sv. Feliks Kantalicijški, svjetovnoga imena Felice Porro, rodio se oko 1515. godine u Cantaliceu, na sjevero-zapadnom rubu Abruzzija. Kao dječak odlazi u Cittaducale gdje je služio u obitelji Picchi kao pastir i zemljoradnik. Već u mladosti pokazivao je naklonjenost samotnom životu, provodeći slobodno vrijeme u molitvi, nadahnut životopisima pustinjačkih svetaca. Početkom 1544. godine odlučuje se pridružiti kapucinskome redu. Po završetku novicijata u Fiuggiu, 14. svibnja 1545., položio je redovničke zavjete u samostanu Monte San Giovanni. Nakon toga, od 1545. do 1547. godine boravi u samostanima u Anticoliju, Monte San Giovanniju, Tivoliju i Palanzani. Od 1547. godine sve do smrti boravio je u Rimu, kao brat laik u samostanu San Bonaventura (danas S. Croce dei Lucchesi sotto il Quirinale), u službi sakupljača milodara za svoju subraću i siromahe, prikupljajući isprva kruh, a zatim vino i ulje. Strogim slijeđenjem propisa kapucin-

skih konstitucija, osobito onih vezanih za siromaštvo, a u duhu vlastite karizme, sv. Feliks postao je glavnim i najomiljenijim uzorom kapucinske svetosti. Osobito su dojmivi opisi njegove svakodnevne poznati iz pisanih izvještaja nastalih tijekom procesa beatifikacije. Spavajući vrlo malo, sv. Feliks najveći je dio noći provodio moleći u crkvi, u duhovnoj pripremi za svoju dnevnu službu i susrete s brojnim građanima Rima. Klečeći raširenih ruku, kao da visi na križu, molio je za sve koje je poznao, bili krjeposni ili grešni. Ponekad je svu noć probdio u molitvi pred svetohraništem. Posljednjih petnaest godina života svakodnevno se pričešćivao. Ležaj su mu bile daske sa šibljem na uzglavlju, a milostinju je prikupljao bos i odjeven u stari habit pun zakrpa. Četrdeset godina kucao je na vrata bogatih i siromašnih Rimljana, proseći i pružajući tjelesnu i duhovnu utjehu. Svima se ponizno zahvaljivao riječima »Bogu hvala« (lat. *Deo gratias*) zbog čega je bio prozvan *brat Deo Gratias*. U slobodno vrijeme obilazio je bolesnike i zatvorenike. Nakon njegove smrti, rimska mladež još je mnogo godina pjevala vjerske napjeve koje je sv. Feliks za života sastavljao. U vrijeme blagdana hodočastio je u sedam glavnih rimskih crkava (tal. *Sette chiese di Roma*). Njegovao je osobitu pobožnost prema Bogorodici, koja mu se ukazala nekoliko puta. Unatoč neukosti (nije znao pisati) za duhovni savjet obraćali su mu se, osim običnih pobožnih ljudi, i predstavnici rimskoga plemstva kao i učeni teolozi. Bio je bliski prijatelj sv. Filipa Nerija (Firenca, 21. VII. 1515. – Rim, 25. V. 1595.) koji ga je jednom prilikom proglasio najvećim svetcem živuće Crkve. Sv. Karlo Boromejski (Arona, 2. X. 1538. – Milano, 3. XI. 1584.) zatražio ga je za pomoć u sastavljanju konstitucija za svoju bratovštinu *Oblata sv. Ambrozija*. Papi Sikstu V. (24. IV. 1585. - 27. VIII. 1590.) predvidio je papinstvo, upozoravajući ga da se mora ponašati pravedno. Odmah po Feliksovoj smrti, 18. svibnja 1587., Sikst V. pokreće proces njegove kanonizacije. No, blaženim je službeno proglašen tek 1. listopada 1625. godine za papinstva Urbana VIII. (6. VIII. 1623. – 29. VII. 1644.), a na čast oltara uzdignut je 22. svibnja 1712. za papinstva Klementa XI. (23. XI. 1700. – 19. III. 1721.). Njegovo je tijelo 27. lipnja 1631. preneseno u kapucinsku crkvu *Santa Maria della Concezione* u Rimu. Blagdan sv. Feliksa Kantalicijškoga slavi se 18. svibnja. Godina 2012., u kojoj je proslavljena tristota obljetnica kanonizacije sv. Feliksa, u Italiji je proglašena *Anno Feliciano*. Usp. Mariano da Alatri, *Felice da Cantalice, santo*, u: BIBLIOTHECA SANCTORUM, sv. V. Rim: Città Nuova, 1964., str. 538 -540; Jože Dolenc, *Sv. Feliks (Srečko) Kantališki, brat Deo gratias, † 1587*, u: Marijan Smolik (ur.), *Leto svetnikov 2. April – Junij*. Celje: Mohorjeva družba, 2000., str. 418-421; Mariano d'Altri, *Sv. Feliks Kantalicijški (1515. – 1587.)*. *Svetac rimskih ulica*, u: AA. VV., *nav. dj.*, 2011., str. 115-121; Catholic Encyclopedia, *St. Felix of Cantalice* na <http://www.newadvent.org/cathen/06033a.htm> [16. VIII. 2011.].

Prilog 4: Životopis sv. Fidelija iz Sigmaringena

Svjetovnoga imena Marko Roy, sv. Fidelije rođen je 9. listopada 1578. godine u Sigmaringenu (biskupija Konstanz, kneževina Hohenzollern). Bio je peti od šestero djece u obitelji Johanna Roya, bogatoga hotelijera iz Adlera i gradskoga načelnika, i Genoveve Rosenberger iz Tübingena, koja se po udaji 28. prosinca 1567. s protestantizma obratila na katoličanstvo. Školovanje započeto u rodnom gradu, nastavio je na isusovačkome zavodu u Freiburgu, gdje je 1601. godine doktorirao iz filozofije. Nakon toga, između 1601. i 1604. godine, studira pravo. Taj je studij 1611. godine okrunio izvrsnim doktoratom iz crkvenoga i civilnoga prava položenim u Willingenu. Potom je imenovan članom Vrhovnoga suda u Ensisheimu, glavnome gradu ondašnje Gornje Austrije, u kojem otvara i vlastiti odvjetnički ured. No zbog nepravednosti koje primjećuje u radu svojih kolega gubi interes za zvanje pravnika i okreće se duhovnom životu. Isprva neodlučan u odabiru reda kojem bi se priključio (isusovci, kartuzijanci ili kapucini), naposljetku se odlučuje za kapucinski red, u kojem je vidio združene kartuzijanski molitveni duh, Ignacijevu dušobrižništvo i franjevačko siromaštvo. Kapucinskome redu je 1604. godine pristupio i njegov brat Juraj, redovničkoga imena fra Apolinar. Prije ulaska u red, u rujnu 1612. godine zaređen je za svećenika. U kapucinski red stupio je 4. listopada 1612., u 34. godini života, započevši novicijat u samostanu u Freiburgu. Privremene zavjete je položio 4. listopada 1613. U Konstanzu 1614. započinje studij teologije i završava ga 1618. godine u Frauenfeldu. Imenovan je poglavarom samostana u Feldkirchu (1619. – 1620.; 1621. – 1622.) i Fribourgu (1620. – 1621.). Istovremeno vodi duhovnu brigu o vojnicima koje je njegovao u vrijeme epidemije pjegavoga tifusa. Na katoličku vjeru obratio je Rudolfa von Gugelberga iz Malansa i plemića Rudolfa Andriju de Salisa iz Zizersa, vođe reformacije, nastojeći tako pod katoličku vjeru privesti i ostatak naroda. U tu svrhu napisao je i nekoliko apologetskih spisa koji se, nažalost, nisu sačuvali. Nakon što je *Kongregacija za širenje vjere* (lat. *Propaganda fide*) u Reziji osnovala svoju misiju, sv. Fidelije je po nalogu nuncija iz Luzerna i provincijalnoga poglavara reda, između veljače i travnja 1622. godine djelovao kao apostolski misionar u pokrajini Prättigau. Unatoč tome što je pokrajina bila pod političkom vlašću Austrije, veliki dio stanovništva prešao je na cvinglišku vjeru. Stoga je austrijski nadvojvoda Leopold V. Habsburg (Graz, 9. X. 1586. – Schwaz, Tirol, 13. IX. 1632.), ujedno biskup Passaua i Strassbourga (do 1626.), pokrajinu zauzeo vojskom, izazvavši gnjev i nasilje kod domaćega stanovništva. U takvim je uvjetima, Fidelijevo tumačenje katoličke vjere propovijedima, raspravama i razgovorima, bilo gotovo u potpunosti odbacivano. Opću pobunu naroda izazvalo je objavljivanje *Mandata kažnjavanja* ili *Deset članaka vjere* koje je sastavio i 19.

travnja 1622. objavio Fidelije. Njima je protestantsko bogoštovlje bilo zabranjeno od državne vlasti, protestantski poglavari su poslani u izgnanstvo, a svi su kršćani nedjeljama i blagdanima bili dužni prisustvovati katoličkim propovijedima. Ipak, u točki šest je istaknuto da se nikoga ne može prisiljavati na prihvaćanje katoličke vjere, na ispovijed ili sudjelovanje na misi. Sv. Fidelije je pretpostavio da će ovaj čin dovesti do njegovoga mučeništva. Nakon propovijedi u Grüşchu, 23. travnja, pozvan je da idućega dana propovijeda u Seewisu. Nakon što se 24. travnja uspeo na propovjedaonicu i započeo propovijed tumačenjem odlomka iz Poslanice Efežanima (*Unus Dominus, Una Fides, Unum Baptisma, Eph. Cap. 4. V. 5.*, su bile svečeve posljednje riječi na propovijedi), na Fidelija je ispaljeno par hitaca iz slušateljstva. Propovjednik je tada napustio crkvu i krenuo prema Grüşchu. Na putu ga je presrela grupa pobunjenika, tražeći ga da prihvati njihovu vjeru. Nakon što je sv. Fidelije odgovorio da to nije razlog njegovoga dolaska među njih, jedan od pobunjenika mu je mačem rasjekao glavu, a ostatak ohrabrene skupine nahrupio je na Fidelijevo tijelo vilama, maljevima i batinama. Sljedećega dana, 25. travnja, pokopao ga je sakristan Johann Johanni. Njegova glava je ekshumirana u listopadu 1622. i prenesena u kapucinsku crkvu u Feldkirchu. Ostatci tijela su 5. studenoga 1622. svečano pokopani u kripti katedrale u Churu. Biskupijski postupak za proglašenjem blaženim započeo je 1623. godine i završio beatifikacijom 12. ožujka 1729. u vrijeme pape Benedikta XIII. (29. V. 1724. – 21. II. 1730.). Svetim ga je 29. lipnja 1746. proglasio papa Benedikt XIV. (17. VIII. 1740. – 3. V. 1758.). Sv. Fidelije iz Sigmaringena tako je postao najmlađi sveti kapucin po dobi (umro je u 44. godini života). Njegov blagdan slavi se 24. travnja. Najčešći atributi su mu palma grančica, mač i malj s bodljama. U rukama ponekad drži rastvorenu knjigu s riječima *Unus Dominus, Una Fides, Unum Baptisma, Eph. Cap. 4. V. 5.* Osim portreta sv. Fidelija, na slikama se često prikazuje njegovo mučeništvo. Usp. Oktavian Schmucki, *Sv. Fidel Sigmaringenski (1578. – 1622.). Prvomučenic kongregacije »Propaganda fide«*, u: AA. VV., *nav. dj.*, 2011., str. 75-81; Jože Dolenc, *Sv. Fidelis iz Sigmaringena, † 1622, mučenec*, u: Marijan Smolik (ur.), *Leto svetnikov 2. April – Junij*. Celje: Mohorjeva družba, 2000., str. 193-197.

Prilog 5: Životopis sv. Lovre Brindiškoga

Sv. Lovro Brindiški, svjetovnoga imena Julije Cezar Russo, rođen je 22. srpnja 1559. u Brindisiju (Apulija), u obitelji venecijanskih trgovaca. Nakon očeve smrti u samostan ga primaju brindiški franjevci konventualci, a kad mu nešto kasnije umire i majka, Lovro seli stricu svećeniku u Veneciju. Školujući se na Kolegiju sv. Marka, u Veneciji produbljuje kulturnu i duhovnu naobrazbu. Kapucinskome redu je pristupio sa šesnaest godina, privučen siromaštvom i strogim životom.

Redovničko odijelo je obukao 19. veljače 1575. u Veroni te je nakon godine dana novicijata, 24. ožujka 1576., položio redovničke zavjete. Studij filozofije i teologije nastavio je isprva na Sveučilištu u Padovi, a zatim u Veneciji. Osobito se posvetio izučavanju Svetoga pisma, u cijelosti ga učeći napamet, te biblijskih jezika. Nakon svećeničkog ređenja 18. prosinca 1582., glavna mu je djelatnost služba propovijedanja u čemu mu pomaže poznavanje većine europskih, ali i semitskih jezika. Tako je na papin nalog između 1592. i 1594. godine propovijedao židovskoj zajednici u Rimu. Sv. Lovro obnašao je i mnoge rukovodeće službe unutar reda. Između 1583. i 1586. je u službi predavača, a od 1586. do 1589. samostansko-glaglavara i učitelja novaka. Godine 1590. izabran je za provincijala u Toskani, od 1594. do 1597. godine je provincijal u Veneciji, a 1598. godine u Švicarskoj. Generalnim definitorom reda postao je 1596. godine. Od 1599. godine osniva samostane na području srednjega i jugoistočnoga dijela Svetoga Rimskoga Carstva, potičući protureformaciju i preobraćajući mnoge protestante na katoličku vjeru. Na poziv praškoga nadbiskupa Zbyneka Berke von Duba (1551. – 1606.) Lovro je s dvanaestoricom subraće stigao u Prag u studenom 1599. godine. Već sljedeće, 1600. godine, osnovao je samostane u Pragu, Beču i Grazu, polažući temelje širenju kapucinskoga reda u Srednjoj Europi. Godine 1601. imenovan je carskim kapelanom vojske cara Rudolfa II. Habsburga (1576. – 1612.), uspješno regrutirajući vojvodu od Mercoeura, Philippea Emmanuela de Lorraine (Nomeny, Meurthe-et-Moselle, 9. IX. 1558. – Nürnberg, 19. II. 1602.), u borbu protiv Osmanlija i osvajanje Székesfehérvára (1601.). Sv. Lovro je i sam sudjelovao u bitci, naoružan samo raspelom, a zbog iskazane hrabrosti, koju su mnogi svjedoci smatrali čudom, car ga je proglasio najboljim vojnikom bitke. Na generalnome kapitulatu reda 24. svibnja 1602. izabran je za generalnoga vikara kapucina, tada najvišu funkciju unutar reda. Ovu je službu obnašao tri godine nakon čega ga je papa Pavao V. (16. V. 1605. – 28. I. 1621.) poslao na diplomatsku misiju u Bavarsku i Češku koja je urodila osnivanjem katoličke lige i njezinim suprotstavljanjem Evangeličkoj uniji. Od 1610. do 1613. boravi u Münchenu kao papinski nuncij. Godine 1613. po treći je put izabran za generalnoga definitora reda, istovremeno u službi provincijalnoga ministra u Genovi. Između 1614. i 1619. po nalogu pape poduzima brojna diplomatska putovanja, vršeći pritom službu nuncija u Španjolskoj. Unatoč brojnim vodećim položajima i zaduženjima unutar reda i Crkve, Lovro Brindiški napisao je brojne spise. Sabrani su u zbirci *Opera omnia* izdanoj između 1928. – 1956. u XV. svezaka. Među spisima se ističe mariološki traktat *Mariale* u kojem je istaknuta Marijina uloga u povijesti spasenja. Pobožnost prema Mariji, koju je osobito njegovao, iskazao je i izlaganjima o molitvi *Zdravo Kraljice* te himnama *Veliča duša moja* i *Zdravomariji*. Među ostalim spisima ističu se egzegetska djela *Explanatio in Genesim* i *De numeris amoris*, spis o vjerskim kontroverzama

Lutheranismi hypothesys (1607. – 1609.) te osobni zapisi poput *De rebus Austriae et Bohemiae*. Nakon mnogih putovanja, iscrpljen naporima i tegobama, Lovro Brindiški umro je 22. srpnja 1619. u Belemu kod Lisabona. Tijelo mu je preneseno u crkvu bosonogih franjevki, u Villafranco del Bierzo (Galicija). General kapucinskoga reda, Klement iz Nota, je 1623. godine pokrenuo proces za proglašenjem svetim. No blaženim je proglašen tek 23. svibnja 1783. zaslugom pape Pija VI. (15. II. 1775. – 29. VIII. 1799.), a svetim ga je proglasio papa Leo XIII. (20. II. 1878. – 20. VII. 1903.) 8. prosinca 1881. godine. Crkvenim naučiteljem imenovan je 19. ožujka 1959. za pape Ivana XXIII. (28. X. 1958. – 3. VI. 1963.). Blagdan mu se do 1959. slavio 21. srpnja, a nakon toga 22. srpnja. Svečevi najčešći atributi su pero za pisanje, knjiga, maleni lik Bezgrješne i raspelo. Prikazuje se i s djetetom Isusom koje mu se ukazalo pri svetoj misi. Po beatifikaciji njegova se ikonografija obogaćuje prizorima iz života i smrti: bitka protiv Osmanlija 1601. godine, djelovanje na dvoru Maksimilijana Bavorskoga, Krist pruža sv. Lovri hostiju, sv. Lovro ozdravljuje bolesnike, pobjeda nad krivovjersvom, smrt sv. Lovre. Usp. Arturo M. da Carmignano, *Lorenzo Russo da Brindisi, Dottore della Chiesa, santo*, u: *Bibliotheca Sanctorum*, sv. VIII., Istituto Giovanni XXIII nella Pontificia Università Lateranense, Città Nuove editrice, 1996. [1967.], str. 161-180; Jože Dolenc, *Sv. Lovrenc Brindiški, † 1619, cerkveni učitelj*, u: Marijan Smolik (ur.), *Leto svetnikov 3. Julij – September*. Celje: Mohorjeva družba, 2000., str. 183-187; Vincenzo Criscuolo, *Sv. Lovro Brindiški (1559. – 1619.)*. »Apostolski naučitelj«, u: AA. VV., *nav. dj.*, 2011., str. 213-219, Tanja Martelanc, *nav. dj.*, 2011., str. 135-136.

Prilog 6: Životopis bl. Anđela iz Acrija

Bl. Anđeo rodio se kao Luca Antun Falcone u Acriju 19. listopada 1669. godine, u vrlo pobožnoj seljačkoj obitelji. Njegovom djetinjstvo najviše je poznato iz svjedočanstava sestre Mariangeli od Raspetoga i oca Bonaventure iz Scaleje koji izvještavaju o majčinome utjecaju na duhovnost maloga Luke. Osnovno obrazovanje završio je u Acriju nakon čega ga je ujak poslao na daljnje školovanje nadajući se da će po povratku pomagati svojoj majci koja je rano postala udovica. Mladićevoj odluci da se zaredi protivila se čitava obitelj. Pa ipak Luka Antun će stupiti u novicijat u samostanu u Dipignanu 1687., s osamnaest godina. Razočaran nedovoljnim siromaštvom, uskoro izlazi iz samostana da bi se ponovno vratio 8. studenoga 1689. Samostan napušta još jednom, ali se 12. studenoga 1690., u 21. godini života, konačno odlučuje za redovnički život. Godinu novicijata u samostanu u Belvedereu provodi u cjelodnevnoj molitvi, zanesen mrtvljenjem tijela i nadahnut učenjima subrata fra Bernarda iz Corleonea (Corleone, Sicilija, 6. II. 1605. – Palermo, 12. I. 1667.). Svečane redovničke zavjete položio je 12. stu-

denoga 1691. uzimajući ime Anđeo iz Acrija. Unatoč poniznoj želji da ostane brat laik, Anđeo je određen za službu svećenika, pa između 1695. i 1700. završava studije teologije, filozofije i humanističkih znanosti. Za svećenika je zaređen 10. travnja 1700. kada počinje i službu propovijedanja. Zahvaljujući pučkome, jednostavnome govoru, svojstvenom franjevačkom načinu propovijedanja, Anđeo uskoro postaje najslušaniji i najtraženiji propovjednik u Napuljskom kraljevstvu. Propovijedajući i ispovijedajući, trideset i osam godina služio je narodu Kalabrije i velikoga dijela čitave južne Italije, opominjući bogate i pomažući siromašnima i obespravljenima. Stoga su ga suvremenici prozvali »Kalabrijski propovjednik« i »Apostol Kalabrije«. Bio je poznat po darovima čudesa, ekstaza, prorokovanja, bilokacija i liječenja, zbog kojih je još za života štovan kao svetac. Kao vrstan poznavatelj Svetoga pisma i djela crkvenih otaca napisao je i niz vjerskih spisa od kojih je manji broj sačuvan: *Najsvoetiji Isus ili pravi sat Muke Isusa Krista* (Napulj, 1745.), *Najpobožnija razmatranja za sve časove Muke našega Gospodina Isusa Krista* (Napulj, 1774. drugo izdanje) i dr. Obnašao je i vodeće službe u redu. Nekoliko je puta imenovan učiteljem novaka, između 1717. i 1721. godine bio je provincijalni ministar, a 1735. generalni vizitator. Umro je u Acriju 30. listopada 1739. Postupak za proglašenjem blaženim pokrenuo je 27. svibnja 1778. časni Nikola Molinari iz Lagonegra, od 1765. godine generalni prokurator kapucinskoga reda za pitanje svetaca. Blaženim ga je proglasio papa Leon XII. (28. IX. 1823. – 10. II. 1829.) 18. prosinca 1825. godine. Posmrtni ostatci pohranjeni su u svetištu bl. Anđela iz Acrija (1893. – 1896.) kojega je papa Ivan Pavao II. (16. X. 1978. – 2. IV. 2005.) uzdigao na naslov manje bazilike. Blagdan mu se slavi 31. listopada. Usp. Giuseppe Fiama, *Blaženi Anđeo iz Acrija (1669. – 1739.). Putujući propovjednik i apostol.*, u: AA. VV., *nav. dj.*, 2011., str. 373-383.

Prilog 7: Životopis bl. Bernarda uz Offide

Bl. Bernard iz Offide rođen je kao Dominik Peroni 7. studenoga 1604. godine u mjestu Villa d' Appignano kod Offide. Bio je treće dijete u obitelji s osmero djece. Odrastao je kao pastir i radnik u polju, posvećujući mnogo vremena duhovnosti i molitvi, kojima je podučavao i svoje vršnjake. Snažno privučen strogim životom kapucina, koji su se 1614. godine nastanili u Offidi, odlučio se zaređiti. Redovničko odijelo obukao je 15. veljače 1626. u samostanu u Corinaldu, a godinu novicijata završio je u samostanu u Camerinu. Nakon toga poslan je u samostan u Fermu gdje je kao brat laik služio u kuhinji i dvorio bolesnu braću skoro dvadeset godina. O ovome se razdoblju njegova života malo zna. Iz Ferma odlazi u Ascoli i niz drugih samostana, da bi se 1650. godine smjestio u samostan u Offidi u kojem ostaje četrdeset i pet godina, sve do svoje smrti. Živio je skromno, obavljajući pre-

dano i s pobožnošću sve službe kapucinskoga brata laika: bio je kuhar, bolničar, skupljač milostinje, vrtlar, vratar. Preostali dio vremena provodio je u molitvi u crkvi ili u prirodi, gdje si je od šiblja i trave izradio sklonište. Zračio je svetošću koju je širio gdje god bi pošao, pogleda uvijek uprta u tlo i s krunicom u rukama. Veliku brigu posvećivao je životinjama prema kojima je gajio duboko suosjećanje. Jednostavnošću i neposrednošću ulijevao je povjerenje u ljude iz svih slojeva društva, koji bi mu dolazili po savjet. Načinom života i službom brata laika bio je blizak sv. Feliksu Kantalicijске pred čijim je oltarom često molio. Osobito je brinuo za bolesnike, siromašne i zatvorenike. Bio je poznat po čudesnim ozdravljenjima i oživljavanju djece. Nakon života provedenog u nesebičnom pomaganju bližnjima, shrvan staračkim tegobama, ali i dalje vedroga duha, umro je u 90. godini života, 22. kolovoza 1694. godine u Offidi. Njegovu smrt popratila su brojna uslišanja i čudesa. Proces za proglašenjem blaženim i svetim pokrenut je 1745. godine u Offidi i Ascoliju. Beatificirao ga je gotovo stotinu godina po smrti, 19. svibnja 1795., papa Pio VI. (15. II. 1775. – 29. VIII. 1799.). Usp. AA. VV., *nav. dj.*, 2011., *sub voce* Blaženi Bernard iz Offide (1604. – 1694.), str. 263-271.

Prilog 8: Životopis sv. Josipa Leoneškoga

Sv. Josip Leoneški rođen je 8. siječnja 1556. u Leonessi kao Eufranije Desideri, u obitelji Ivana Desiderija i Serafine Paolini. S dvanaest godina ostaje siročić pa se o njemu brine stric koji ga šalje na školovanje iz humanističkih znanosti. Isprva se školuje u Viterbu, a zatim u Spoletu u kojem zreli njegova odluka za redovnički život. Uspjevši izbjeći ponudu za brak, Eufranije se povukao u kapucinski samostan Eremo delle Carceri kod Assizija. Tamo je proveo godinu novicijata i 8. siječnja 1573. položio redovničke zavjete. Poput sv. Lovre Brindiškoga, slijedio je tada prevladavajuće kapucinsko usmjerenje – učenje sv. Bonaventure – obilježeno ravnotežom između kontemplacije i apostolata. Po uzoru na Bonaventurina djela *Itinerarium mentis in Deum* i *De reductionem ariam ad theologiam*, sastavio je djelo *Monarhija*. Za svećenika je bio zaređen u Ameliji 24. rujna 1580. nakon čega odlazi u samostan u Lugnano in Teverina. Dozvolu za propovijedanje je od generala reda dobio 21. svibnja 1581. te se odmah predaje naviještanju evanđelja, prvenstveno seljacima, pastirima, goštarcima i djeci po brdima Umbrije, Lacija i Abruzza. Puno puta je k vjeri priveo mjesne razbojnice koji su postali njegovi najvjerniji slušatelji na propovijedima. Godine 1587. poslan je u misiju u Carigrad, u kojem se brinuo o zaraženima od kuge i robovima. Kad je, s željom da ga privede kršćanskoj vjeri, pristupio sultanu Muratu III. (1574. – 1595.) osuđen je na mučenje vješanjem o kuku. No nakon tri dana čudesno je spašen i smjesta je ozdravio. To je ujedno i najčešći motiv u ikonografiji sv. Josipa Leoneškoga. U Italiju se vra-

tio 1589. godine nastavljaajući službu propovijedanja po Abruzzu i Umbriji. Išao je tamo gdje nitko drugi nije želio, po najtežim vremenskim uvjetima i gotovo bez hrane. U siromašnima je vidio Krista brinući se o njima majčinskom ljubavlju. Posvetio se duhovnoj poduci djece, brinuo se o osuđenima na smrt, raspelom mirio zavađene. Organizirajući procesije, na vrhove brda postavljao je teške križeve koje je nosio na ramenima. Svoju je snagu crpio iz raspela obješenog o prsima i molitve u koju je svakodnevno uranjao. Iscrpljen teškom bolešću, umro je u Amatriceu 4. veljače 1612., u 56. godini života. Biskupijski postupak za proglašenjem blaženim, započet u Spoletu, je prekinut 1615. Nastavljen je 1628. godine. Drugi postupci bili su pokrenuti u Ascoliju i Rietiju. U Leonessi se između 1629. i 1633. te 1639. i 1641. godine vodio apostolski proces dovršen 1669./70. Blaženim je proglašen 22. lipnja 1737. za pape Klementa XII. (12. VII. 1730. – 6. II. 1740.), a svetim 29. lipnja 1746., zajedno sa sv. Fidelijem iz Sigmaringena, za pape Benedikta XIV. Blagdan sv. Josipa Leoneškoga slavi se 4. veljače. Najčešći svečevi atributi su križ s raspetim Kristom u ruci, instrumenti pokore i vješala za mučenje. Usp. AA. VV., *nav. dj.*, 2011., *sub voce* Sveti Josip Leoneški (1556. – 1612.), str. 49-55.

LITERATURA

ARHIVSKI GRAĐA:

1. *PRO.MEMORIA/Introductionis/PP.Cappuccinorum,/Et/Ædificationis/Conventûs/ In Hâc/Liberâ, Regiâqvè/Varafdinenfi/Civitate,/Anno Reparâæ Salu'tis/1699*, Arhiv kapucinskoga samostana u Varaždinu.
2. Anđela HORVAT, *Putne bilježnice*, XX (XXI), 1963.-64., rukopis u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu.

KNJIGE:

1. AA. VV., *Stopama svetaca. Kapucinski sveci, blaženici, časni i sluge Božje*. Priredio Costanzo Cargnoni, preveo Nikola Stanislav Novak. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića, 2011.
2. AA. VV., *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*. Zagreb: Školska knjiga, 1995.
3. Mariano D'ALATRI, Servus GIEBEN, *San Felice da Cantalice nella devozione popolare*. Rim: Istituto Storico e Provincia Romana dei Cappuccini, 1987.
4. Mariano D'ALATRI, *Kapucini. Povijest jedne franjevačke obitelji*. Preveo: Nikola Stanislav Novak. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Hrvatska kapucinska provincija Sv. Leopolda Bogdana Mandića, 2010.

5. Frank J. ANDERSON, *German Book Illustration Through 1500. Herbals Through 1500.*, u: *The Illustrated Bartsch* (gl. ur. Walter L. Strauss), Vol. 90 (Commentary). New York: Abaris Books, 1984.
6. Anđelko BADURINA (ur.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2006. [1979.].
7. Josip BARBARIĆ (ur.), *Zapisnici poglavarstva grada Varaždina. Svezak VII. 1660. – 1671.* Varaždin: Povijesni arhiv u Varaždinu, 1997.
8. Josip BARBARIĆ (ur.), *Zapisnici poglavarstva grada Varaždina. Svezak VIII. 1672. – 1684.* Varaždin: Povijesni arhiv u Varaždinu, 2000., str. 14, 16, 17, 18; *Isti, Zapisnici poglavarstva grada Varaždina. Svezak IX. 1685. – 1714.* Varaždin: Povijesni arhiv u Varaždinu, 2003.
9. Metod BENEDIK, Angel KRALJ, *Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih. Nekdanja Štajerska kapucinska provinca.* Acta Ecclesiastica Sloveniae 16. Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti Univerze, 1994.
10. Metod BENEDIK, *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane Škofja Loka.* Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba; Škofja Loka: Kapucinski samostan, 2009.
11. Višnja BRALIĆ, *Barokno slikarstvo u sjevernojadranskoj Hrvatskoj – slikari, radionice i utjecaji*, [Doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb, 2012.].
12. Sanja CVETNIĆ, *Ikonografija nakon Tridentskoga sabora i hrvatska likovna baština*, Zagreb: FF-press, 2007.
13. Lelja DOBRONIĆ, *Zagrebački Gornji grad nekad i danas.* Zagreb: Izdavački zavod JAZU, 1967.
14. Lelja DOBRONIĆ, *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, Zagreb: Školska knjiga, 1992.
15. Ladislav EBNER, *Historisch statisch topographische Beschreibung der königlichen Freystadt Varasdin*, Varaždin, 1827.
16. Anđela HORVAT, Radmila MATEJČIĆ, Kruno PRIJATELJ, *Barok u Hrvatskoj.* Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1982.
17. Anđela HORVAT, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju.* Čakovec: Matica hrvatska, Ogranak, 2010. [1956.].
18. Katarina HORVAT-LEVAJ, Doris BARIČEVIĆ, Mirjana REPANIĆ-BRAUN, *Akadska crkva sv. Katarine u Zagrebu.* Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2011.
19. Angel KRALJ, *Kapucinski samostan s cerkvijo v Krškem; 350-letnica posvetitve cerkve.* Ljubljana: Kapucinski provincialat, 1994.
20. Ivy LENTIĆ-KUGLI, *Povijesna urbana cjelina grada Varaždina.* Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1977.
21. Ivy LENTIĆ-KUGLI, *Zgrade varaždinske povijesne jezgre.* Zagreb: Naklada Ljevak, 2001.

22. Émile MALE, *L'art religieux de la fin di XVIe siècle, du XVIIe siècle et du XVIIIe siècle. Étude sur l'iconographie après le Concile de Trente. Italie – France – Espagne – Flandres*. Paris : Librairie Armand Colin, 1972.
23. Rodolfo PALLUCHINI, *La pittura veneziana del seicento I*. Milano: Alfieri, 1981.
24. Ivana PRIJATELJ-PAVIČIĆ, *Kroz Marijin ružičnjak. Zapadna marijanska ikonografija u dalmatinskome slikarstvu od 14. do 18. st*. Split: Književni krug, 1998.
25. Mirjana REPANIĆ-BRAUN, *Barokno slikarstvo u Hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, 2004.a.
26. Richard SCHELL, *Fidelis von Sigmaringen 1577 – 1977. Der Heilige in Darstellungen der Kunst aus vier Jahrhunderten*. Sigmaringen: Thorbecke, 1977.
27. Horst SCHWEIGERT, *Dehio-Handbuch. Die Kunstdenkmäler Österreichs*. Graz. Beč: Verlag von Anton Schroll & Co., 1979.
28. Gjuro SZABO, *Spomenici grada Varaždina*, [1929.], rukopis u Gradskom muzeju u Varaždinu.
29. Gjuro SZABO, *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb: Izdanje knjižare Vasić (Vasić i Horvat), 1940.
30. Fra Juro ŠIMIĆ, *Franjevci kapucini*. Varaždin: Župa sv. Vida (kapucini), 2010.
31. Ulrich THIEME (ur.), *Allgemeines Lexicon der bildenden Künstler von der Antike bis zu Gegenwart*, sv. 5. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, Leipzig: Lizenzausgabe der E. A. Seemann Verlag, 1992.
32. Miroslav VANINO, *Isusovci i hrvatski narod I: rad u XVI. stoljeću, zagrebački kolegij*. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 1969.

ČLANCI:

1. Mariano D'ALATRI, *Felice da Cantalice, santo*, u: BIBLIOTHECA SANCTORUM, sv. V. Rim: Città Nuova, 1964., str. 538 -540.
2. Mariano D'ALTRI, *Sv. Feliks Kantalijski (1515. – 1587.)*. *Svetac rimskih ulica*, u: AA. VV., *Stopama svetaca. Kapucinski sveci, blaženici, časni i sluge Božje*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića, 2011., str. 115-121.
3. Bruno BAUER, *Sv. Marija i Kapucinski trg. Građevne zagonetke starog Zagreba*, u: *Spremnost*, br. 142, Zagreb, 5. XI. 1944., str. 7.
4. Arturo M. DA CARMIGNANO, *Lorenzo Russo da Brindisi, Dottore della Chiesa, santo*, u: *Bibliotheca Sanctorum*, sv. VIII., Istituto Giovanni XXIII nella Pontificia Università Lateranense, Città Nuove editrice, 1996. [1967.], str. 161-180.
5. Lorenzo CHIARINELLI, *Il cardinale Baronio e san Felice da Cantalice*, u: Giovanni Maceroni, Anna Maria Tassi (ur.), *San Felice da Cantalice. I suoi tempi, il*

culto e la diocesi di Cittaducale dalle origini alla canonizzazione del santo. Zbornik radova. [Rieti]: Il Velino, 1990., str. 163-174.

6. Vincenzo CRISCUOLO, *Sv. Lovro Brindiški (1559. – 1619.)*. »Apostolski naučitelj«, u: AA. VV., *Stopama svetaca. Kapucinski sveci, blaženici, časni i sluge Božje*. Preveo Nikola Stanislav Novak. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića, 2011., str. 213-219, Tanja Martelanc, *nav. dj.*, 2011., str. 135-136.
7. Sanja CVETNIĆ, *Grafički listovi Johanna Christopha Haffnera u osječkih kapucina*, u: Radovi instituta za povijest umjetnosti, br. 24. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2000., str. 155-160.
8. Jože DOLENC, *Sv. Fidelis iz Sigmaringena, † 1622, mučenec*, u: Marijan Smolik (ur.), *Leto svetnikov 2. April – Junij*. Celje: Mohorjeva družba, 2000., str. 193-197.
9. Jože DOLENC, *Sv. Feliks (Srečko) Kantališki, brat Deogratias, † 1587*, u: Marijan Smolik (ur.), *Leto svetnikov 2. April – Junij*. Celje: Mohorjeva družba, 2000., str. 418-421.
10. Jože DOLENC, *Sv. Lovrenc Brindiški, † 1619, cerkveni učitelj*, u: Marijan Smolik (ur.), *Leto svetnikov 3. Julij – September*. Celje: Mohorjeva družba, 2000., str. 183-187.
11. Giuseppe FIAMA, *Blaženi Anđeo iz Acrija (1669. – 1739.)*. *Putujući propovjednik i apostol.*, u: AA. VV., *Stopama svetaca. Kapucinski sveci, blaženici, časni i sluge Božje*. Preveo Nikola Stanislav Novak Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića, 2011., str. 373-383.
12. Željko JIROUŠEK, *Kapucinski samostan s crkvom sv. Marije na Griču u povodu rušenja historijskih zgrada na Strossmayerovu šetalištu i u Vranicanijevoj ulici*, u: *Hrvatski glas*, br. 109, 8.VI. 1941., str. 14-15.
13. Željko JIROUŠEK, *Kapucinski samostan s crkvom sv. Marije na Griču u povodu rušenja historijskih zgrada na Strossmayerovu šetalištu i u Vranicanijevoj ulici (svršetak)*, u: *Hrvatski glas*, br. 110, 9. VI. 1941., str. 5-6.
14. Ivana JUKIĆ, *U sjeni Hrvatske pragmatične sankcije*, u: Tomislav Raukar (gl. ur.), *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 26. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2008., str. 143-163.
15. Nina KUDIŠ-BURIĆ, *Celebri Christophori Tasca pictoris Veneti – novi prijedlozi*, u: Nela Veronika Gašpar (ur.), *Tkivo kulture: zbornik Franje Emanuela Hoška: u prigodi 65. obljetnice života*, Zagreb, Rijeka: Kršćanska sadašnjost, Teologija u Rijeci, 2006., str. 335-347.
16. Mirko KEMIVEŠ, *Dolazak kapucina u Varaždin i znameniti kapucini tijekom 300 godina varaždinskog samostana*, u: Radovi Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu/HAZU, 12/13, Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU, 2001., str. 123-146.

17. Mirko KEMIVESŠ, *Kapucinski samostan u Varaždinu*, u: Šicel Miroslav, Slobodan Kaštela (gl. ur.), *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209.-2009.* Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa (Varaždin, 3. i 4. prosinca 2009.) u Varaždinu, Zagreb-Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti-Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009., str. 109-120.
18. Juraj LAHNER, *Postanak samostana i crkve nekadašnjih zagrebačkih gričkih kapucina* u: *Nova Hrvatska* br. 290., 10. XII. 1942., str. 7.
19. Ivo LENTIĆ, *Glavni oltar sv. Trojstva u kapucinskoj crkvi u Varaždinu*, u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, godina XVIII., broj 1. Zagreb, 1969.a, str. 18-19.
20. Ivo LENTIĆ, *Dva varaždinska stolarska majstora 19. stoljeća*, u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, godina XIII, broj 3. Zagreb, 1969.b, str. 21-27.
21. Ivy LENTIĆ-KUGLI, *Inventar kapucinskog samostana u Karlobagu*, u: Ante Glavičić (ur.), *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, god. VI, sv. 6. Senj: Gradski muzej Senj, Senjsko muzejsko društvo, 1973.-1975.a, str. 261-273;
22. Ivy LENTIĆ-KUGLI, *Inventar kapucinske crkve sv. Josipa u Karlobagu*, u: Ante Glavičić (ur.), *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, god. VI, sv. 6. Senj: Gradski muzej Senj, Senjsko muzejsko društvo, 1973.-1975.b, str. 275-284;
23. Ivy LENTIĆ-KUGLI, *Obnova kapucinskog samostana i crkve sv. Josipa u Karlobagu potkraj 18. stoljeća*, u: Ante Glavičić (ur.), *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, br. 13, Senj: Gradski muzej Senj, Senjsko muzejsko društvo, 1988., str. 121-126.
24. Zvonko MAKOVIĆ, *Prostor i vrijeme jedne slike: Mariahilf*, u: Sanja Cvetnić, Milan Pelc, Daniel Premerl (ur.), *Sic ars deprenditur arte. Zbornik u čast Vladimira Markovića*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009., str. 363-376.
25. Felix MARETO, *Beata Maria Virgo Immaculata Patrona Principalis Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum*, u: Melchiorre a Pobladura (ur.), *Regina Immaculata: studia a sodalibus capuccinis scripta occasione primi centenarii a proclamatione dogmatica Immaculatae Conceptionis B. M. V.* Rim: Instituti Historici Ordinis Fr. Min. Capuccinorum Edita, 1955., str. 295-301.
26. Marija MIRKOVIĆ, *Ivan Krstitelj Ranger i paolinsko slikarstvo*, u: *Kultura paolina u Hrvatskoj: 1244.-1786.* Katalog izložbe. Zagreb: Globus, Muzej za umjetnost i obrt, 1998., str. 127-163.
27. Tanja MARTELANC, *Ikonografija kapucinskega reda na Slovenskem v 18. stoletju*, u Miha Preinfalk, *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja, 2011., str. 121-143.

28. Jasmina NESTIĆ, *Sveti Leopold, Austriae Marchionis, unutar habsburške »ikono-grafske panorame« Hrvatske u XVIII. stoljeću*, u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, 54, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2011., str. 187-194
29. Mirjana REPANIĆ-BRAUN, *Prilog opusu varaždinskog slikara Blasiusa Gruebera*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, br. 22. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 1998., str. 96-107.
30. Mirjana REPANIĆ-BRAUN, *Silazak Duha Svetoga Kremser Schmidta u kapucinskoj crkvi Sv. Jakova u Osijeku*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, br. 23. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 1999., str. 117-120;
31. Mirjana REPANIĆ-BRAUN, *Barokno slikarstvo u kapucinskoj crkvi u Osijeku*, u: Julijo Martinčić, Dubravka Hackenberger (ur.), *Tri stoljeća kapucina u Osijeku 1703. – 2003. i općina Gornji grad do ujedinjenja 1702. – 1786.*, Zbornik radova međunarodnog simpozija (Osijek, 5. – 7. studenoga 2003). Osijek: HAZU, Zavod za znanstveni i umjetnički rad, 2004.b., str. 194-202.
32. Mirjana REPANIĆ-BRAUN, *Paulus Antonius Senser (1716. –1758.). Prvi barokni slikar u Osijeku*, katalog izložbe. Osijek: Galerija likovnih umjetnosti Osijek, 2008.
33. Mirjana REPANIĆ-BRAUN, *Barokno slikarstvo – odsjaji oltarnih slika*, u: Vesna Kusin, Branka Šulc (ur.), *Slavonija, Baranja, Srijem: vrela europske civilizacije*, katalog izložbe, sv. 2. Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Galerija Klovićevi dvori, 2009., str. 381-389.
34. Oktavian SCHMUCKI, *Sv. Fidel Sigmaringenski (1578. – 1622.). Prvomučenic kongregacije »Propaganda fide«*, u: AA. VV., *Stopama svetaca. Kapucinski sveci, blaženici, časni i sluge Božje*. Preveo Nikola Stanislav Novak. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića, 2011., str. 75-81.
35. Bonaventura Zvonimir ŠAGI, *Pastoralna djelatnost kapucina u Varaždinu*, u: Radovi Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu/HAZU, 12/13, Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU, 2001., str. 165-174.
36. Jure ŠARČEVIĆ, *Dolazak kapucina u Varaždin*, u: Radovi Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu/HAZU, 12/13, Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU, 2001., str. 115-121.
37. Janez VEIDER, *Slike v uršulinskem samostanu v Ljubljani*, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, XX. Ljubljana: Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo, 1944., str. 98-136.

POPIS MREŽNIH STRANICA:

1. <http://www.newadvent.org/cathen/06033a.htm> [16. VIII. 2011.].
2. <http://sd18.zrc-sazu.si/Publikacije/tabid/59/Default.aspx> [10. V. 2012.]

3. <http://www.cappucciniviaveneto.it/box36-sanfelice.html> [13. IX. 2012.].
4. <http://www.bildindex.de/obj08035893.html#|home> [1. VIII. 2012.].
5. <http://www.lombardiabeniculturali.it/stampe/autori/5173/> [1. VIII. 2012.].
6. http://www.lombardiabeniculturali.it/stampe/schede/S0010-00332/?view=autori&hid=5173&offset=65&sort=sort_date_int [1. VIII. 2012.].
7. http://www.lombardiabeniculturali.it/stampe/schede/CM010-01109/?view=autori&hid=5173&offset=5&sort=sort_int [1. VIII. 2012.].
8. <http://www.lombardiabeniculturali.it/stampe/schede/CM010-00921/>
[1. VIII. 2012.]

SAŽETAK

VIRI ILLUSTRIS ORDINIS FRATRUM MINORUM CAPUCCINORUM NA SLIKAMA U KAPUCINSKOME SAMOSTANU I CRKVI PRESVETOGA TROJSTVA U VARAŽDINU

Vrijedan prilog istraživanju i poznavanju kapucinske ikonografije i hagiografije čini zbirka slika kapucinskoga samostana i Crkve Presvetoga Trojstva u Varaždinu. Osim oltarne slike *Videnja Sv. Feliksa Kantalicijškoga* (XVIII./XIX. st.), prvoga kanoniziranoga kapucinskoga sveca (1712.), u bočnoj kapeli samostanske (danas župne) crkve, prikaze kapucinskih svetaca i blaženika nalazimo i u ciklusu slika u samostanskoj blagovaonici. U njemu se uz svete utemeljitelje franjevačkoga reda i uzore franjevaštva – sv. Franju Asiškoga, sv. Antuna Padovanskoga i sv. Bonaventuru – kao njihovi nasljedovatelji i primjeri kapucinske svetosti ističu sv. Fidelije iz Sigmaringena, prvomučenik *Propagandae fidei*, sv. Lovro Brindiški, crkveni naučitelj i najzaslužnija osoba za početno širenje kapucinskoga reda Srednjom Europom, bl. Anđeo iz Acrija, propovjednik i pučki misionar, te bl. Bernard iz Offide, pučki apostol. Spomenutim prikazima *virorum illustrium ordinis fratrum minorum capuccinorum* pridružuju se slike *Mučeništva sv. Fidelija iz Sigmaringena* (Blasius Grueber, sredina XVIII. st.), *Sv. Lovre Brindiškoga* (XVIII. st./XIX. st.) i *Sv. Josipa Leoneškoga* (XVIII. st.) smještene u hodniku samostanskoga klaustura. Čašćenjem vlastitih poslijetridentskih svetaca i blaženika, kapucini su u Varaždinu, u koji dolaze 1699. godine, uspjeli osigurati svoju prepoznatljivost među drugim poslijetridentskim redovima, te potvrditi vlastiti redovnički i vizualni identitet. Vežanost za novo područje na koje dolaze, kapucini, pak, iskazuju odabirom pastoralno jasno čitljivih simbola poput vedute Varaždina na oltarnoj slici *Sv. Franjo Asiški i Bogorodica sa svecima zavjetuju Varaždin Presvetom Trojstvu* (Ioannes Georgius Zirky, oko 1700.), nekada na glavnom oltaru, danas u molitvenom koru kapucinske crkve u Varaždinu.

Veduta Varaždina prenosi se kao središnji motiv i na ikonografsko rješenje nove slike s glavnoga oltara varaždinske kapucinske crkve, *Sv. Franjo Asiški i Bogorodica zavjetuju grad Varaždin Presvetom Trojstvu* (Joseph August Stark, 1833.), a isticanjem kapucinske crkve i samostana u prikazu pejzaža na spomenutoj slici *Videnja sv. Feliksa Kantalicijskoga*, prikazana vizija svetca smješta se u domaći kontekst poprimajući uvjerljivi, mjesni značaj. Kao važan dio slikarske baštine Varaždina, spomenuta djela zaslužuju detaljniju likovnu i ikonografsku analizu, koja je uz pronalaženje mogućih likovnih predložaka i istraživanja podrijetla narudžbe glavni istraživački cilj ovoga rada.

Ključne riječi: grafički predlošci; kapucini; kapucinska svetačka ikonografija; portreti svetaca; Varaždin.

SUMMARY

VIRI ILLUSTRIS ORDINIS FRATRUM MINORUM CAPUCCINORUM ON PAINTINGS IN THE CAPUCHIN MONASTERY AND THE CHURCH OF HOLY TRINITY IN VARAŽDIN

A valuable contribution to the research and knowledge of Capuchin iconography and hagiography is a collection of paintings in the Capuchin monastery and the Church of Holy Trinity in Varaždin. Besides the altar painting with the representation of Vision of St. Felix of Cantalice (18-19th century), the first canonised Capuchin saint (1712), in the lateral chapel of the monastery (today parish) church, representations of Capuchin saints and the blessed ones may be found in the cycle of paintings in the monastery refectory. There, in addition to holy founders of the Franciscan order and models of Franciscanism - St. Francis of Assisi, St. Anthony of Padua and St. Bonaventure – there may be found, as their successors and examples of Capuchin holiness, St. Fidelis from Sigmaringen, a proto-martyr of *Propagandae fidei*, St. Lawrence of Brindisi, the Doctor of the Church, and the most meritable person for the initial spreading of the Capuchin order in the Central Europe, the blessed Angelo from Acri, evangelist and the lay missionary, and also the blessed Bernard of Offida, a lay apostle. The said representations *virorum illustrium ordinis fratrum minorum capuccinorum* are joined by paintings of martyrdom of St. Fidelis from Sigmaringen (Blasius Grueber, middle of the 18th century), St. Lawrence of Brindisi (18-19th century) and St. Joseph of Leonessa (18th century), located in the hall of the monastery cloister. When the Capuchins came in Varaždin in 1699, they managed to secure their recognisability among other post-Trident orders, and to confirm their own identity, both as an order and visually, by honouring their own post-trident saints and the blessed ones. Capuchins expressed their connection

to the new territory to which they came by a selection of pastorally clear symbols such as panorama of Varaždin in the altar painting *St. Francis of Assisi and Virgin Mary with saints put Varaždin under the protection of Holy Trinity* (Ioannes Georgius Zirky, about 1700), formerly on the main altar, and today at the oratory of the Capuchin Church in Varaždin. Panorama of Varaždin is also transferred as the central motive to the iconographic solution of the new painting from the main altar of the Varaždin Capuchin church, *St. Francis of Assisi and Virgin Mary with saints put Varaždin under the protection of Holy Trinity* (Joseph August Stark, 1833.). By emphasizing the Capuchin church and the monastery in the representation of landscape at the mentioned painting of St. Felix of Cantalice, a vision of saint is represented and is located in the local context, by assuming a convincing, local significance.

As an important part of the painting heritage of Varaždin, the mentioned works deserve a more detailed visual and iconographic analysis, which, in addition to finding possible pictorial sources and researching the origin of commission, is the main research goal of this paper.

Key Words: capuchins; capuchin iconography of saints; pictorial sources; portraits of saints; Varaždin.

Prijevod sažetka: Katarina Supičić